

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2023. április 18-20.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

A Kínai Népköztársaság szerepe és érdekei a Jeges-tenger térségében

Jelige: *mrdcb*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2021. április

2023.

Köszönetnyilvánítás:

Ezúton szeretném kifejezni hálámat témavezetőmnek, Dr. P. Szabó Sándornak, az elmúlt három évben nyújtott tanításért és támogatásért.

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék.....	3
Ábrajegyzék	5
Bevezető gondolatok	6
1. Kína helye és szerepe a globális térben.....	8
1.1. Bevezetés	8
1.2. Alapvető adatok	8
1.2.1. Földrajzi elhelyezkedése	8
1.2.2. Demográfia.....	8
1.2.3. Ásványkincsek és energia	9
1.3. Gazdasági dimenzió.....	10
1.4. Politikai dimenzió.....	11
1.5. Katonai dimenzió.....	13
2. Kína alapvető érdekei.....	16
2.1. Bevezetés	16
2.2. Kína Nemzeti Védelme Az Új Korszakban (fehérvkönyv, 2019).....	16
2.2.1. Nemzetközi kitekintés	16
2.2.2. Nemzetvédelmi célok.....	18
2.2.3. Aktív védelempolitikai fellépés a nemzetközi térben	19
2.3. Kína békés fejlődése.....	20
2.4. Masszív irányváltás a fejlődési érdekek biztosítása érdekében.....	22
3. A Jeges-tenger geopolitikai és geostratégiai felértékelődése	24
3.1. Bevezetés	24
3.2. A globális klímaváltozás hatásai a térségben	24
3.2.1. Biztonságpolitikai kitekintés	26
3.3. Geopolitikai és geostratégiai jelentőség megváltozása	27
3.3.1. Energiahordozók a térségben	27
3.3.2. Új kereskedelmi útvonalak létrejöttének a lehetősége	28
4. Nemzetközi jog az Arktisz vonatkozásában.....	30
4.1. Bevezetés	30
4.2. Az arktiszi területek kihasználása.....	30
4.2.1. Területi besorolás	30
4.2.2. Szektorelmélet.....	31
4.2.3. A jég a nemzetközi jogban	31
4.2.4. Tengeri övezetek	32

4.2.5. Belterület vagy nemzetközi szoros és átjáró	33
5. A Jeges-tenger térségével összefüggő fontosabb kínai érdekek, alapelvek és politikai irányok.....	34
5.1. Kína Arktisz Politikája (fehérvönyv, 2018)	34
5.1.1. Kína látásmódja az Arktisz térségében zajló folyamatokkal kapcsolatban.....	34
5.1.2. Kína pozicionálása a térségben	34
5.1.3. Kína céljai és alapelvei a sarkvidéken.....	35
5.1.4. Kína részvétele az Arktisz ügyeiben	36
5.2. Energiaéhség.....	38
5.3. Áruszállítás, közlekedés, Egy Övezet Egy Út kezdeményezés, a Sarkvidéki Selyemút (Polar Silk Road).....	38
5.4. Kínai védelempolitikai kérdések a térségben	40
Összegzés	43
Irodalomjegyzék.....	46

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Kína napi kőolajtermelése (kék) és fogyasztása (barna). Forrás: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CHN>, letöltés ideje: 2021.04.26..... 9
2. ábra: Az Arktisz jegének olvadása a múltban és az olvadásának várható mértéke 2050-re és 2100-ra. Forrás: <https://www.911metallurgist.com/blog/mineral-riches-of-the-arctic>, letöltés ideje: 2021.04.26. 25
3. ábra: A térség lehetséges útvonalai és földgáz, valamint kőolaj területei. Forrás: <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/ice-melting-arctic-transport-route-industry/>, letöltés ideje: 2021.04.26. 29
4. ábra: Tengerjogi zónák. Forrás: Bruhács János: Nemzetközi jog II. Különös rész, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2010, 109..... 32
5. ábra: A Sarkvidéki Selyemút és az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés eredeti útvonalai. Forrás: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/chinas-polar-ambitions-cause-anxiety>, letöltés ideje: 2021.04.26. 40

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A kutatásom részben szakmai, részben pedig személyes indíttatású. Az egyetemi tanulmányaim alatt a Kínai Népköztársaság mélyebb megértését, valamint régiójának az országhoz való viszonyulását és Kína globális szerepének megértését tűztem ki célul, és bízom benne, hogy egyebek mellett ezen kutatásom is segít közelebb jutni ehhez a célhoz. Ezen túlmenően pedig, mivel a társadalomtudományok mellett – mely diszciplínában a kutatás készül – a természettudományok is foglalkoztatnak, jó alkalmat teremtett a téma vizsgálata arra, hogy ezirányú motivációimat is kiaknázhassam, így elmélyülve jobban a témában és annak valódi megértésében.

A kutatásom során a főbb vizsgálandó kérdések, melyekre keresem a választ: végez-e tevékenységet Kína az Arktisz térségében; vajon mi lehet a célja ezzel, milyen érdekek mentén teszi ezt; hogyan lép fel, mint aktor; számára mindez milyen előnyökkel járhat; milyen időintervallumban gondolkodik Kína; összhangban van-e a nemzetközi joggal mindaz, amit tesz; van-e tényleges és valós alapja a Jeges-tenger hajózhatóságának a közeljövőben; védelempolitikai szempontból is érdekli-e Kínát a térség, és ha igen, akkor milyen formában?

Kutatásom relevanciáját a sarkvidéki nemzetközi helyzet egyre dinamikusabb változása adja, mely folyamatot három tényező működtet. Az első, hogy a klímaváltozás hatására egyre gyorsabban olvad az Arktisz jége, mellyel felgyorsulnak a változások. A második, hogy egy újabb polarizáció történik a nemzetközi közösség szereplői között, így a térség lassan, de biztosan részévé válik az Egyesült Államok és Kína konfliktusának. A harmadik pedig az, hogy az egyre növekvő energiaigények kiszolgálása rákényszeríti az egyes társadalmakat, hogy folyamatosan keressék a lehetőséget az energiatermelés fokozására.

Hipotéziseimet, melyekre az igazolást vagy cáfolatot keresem a kutatás során, a következőképp fogalmaztam meg: Kína törekszik arra, hogy hajózásra használja a Jeges-tengert. Kína szeretné, ha az ő érdekei mentén alakulnának az Arktisz térségének nemzetközi szabályozásai. Kína próbálja egyensúlyozni az USA politikáját. Kína szeretné bebetonozni magát a bolygó elsőszámú gazdaságaként.

A kutatási célok teljesítése érdekében igyekeztem a jelenlegi COVID-19 pandémiás helyzetben még rendelkezésre álló lehetőségek legnagyobb részét kihasználni. Változatos módszertanom így a következőkből áll össze: magyar, angol és kínai nyelvű, digitális és hagyományos formátumú szakirodalmi művek, elemzések, nemzetközi szerződések, állami dokumentumok, újságcikkek, statisztikai adatok elemzése, kontextusba helyezése és

feldolgozása. Igyekeztem a kvantitatív módszeren alapuló kutatások mellett, kvalitatív kutatásokat is feldolgozni, továbbá amely esetekben lehetett, ott megpróbáltam elérni primer forrást is, ám tény, hogy főleg szekunder forrásokra tudtam a vizsgált témában támaszkodni. A kutatás az európai biztonsági tanulmányok szellemében, a koppenhágai iskola rendezőelvein keresztül történik, mivel azokat a sajátomnak érzem. Ebből fakadóan az Egyesült Államok hagyományosabb felfogású vizsgálati témaköreinél szélesebb spektrum jellemzi a kutatást. A fókuszban végig a Kínai Népköztársaság van, noha a megértés megkívánja esetenként a nemzetközi közösség más tagjainak a beemelését a vizsgálatba.

1. KÍNA HELYE ÉS SZEREPE A GLOBÁLIS TÉRBEN

1.1. Bevezetés

Jelen kutatás megkezdéséhez és a téma alaposabb vizsgálatához az egyik fontos kiindulópont, hogy meghatározzam a Kínai Népköztársaság helyét a nemzetközi közösségen belül. Úgy vélem, teljesen reálpolitikai érdeke van egy-egy országnak a földrajzi fekvése, mérete, gazdasági ereje, kereskedelmi húzóágazatai és fejlettsége szerint a Jeges-tenger térségében. Így a pontosabb és mélyebb megértés megkívánja, hogy az egyik legelső kutatási pont a globális térben elfoglalt szerepe és helye legyen Kínának.

1.2. Alapvető adatok

1.2.1. Földrajzi elhelyezkedése

A Kínai Népköztársaság Ázsia keleti felén, a Csendes-óceán partján fekszik. Nem szomszédos a Jeges-tengerrel, mely a későbbiekben még fontos szerepet fog kapni.¹ Területe nagyjából 9,6 millió négyzetkilométer. Kína jelenleg 20 országgal szomszédos.² Szárazföldi határon osztozik Észak-Koreával, Oroszországgal, Mongóliával, Kazahsztánnal, Kirgizisztánnal, Tádzsikisztánnal, Afganisztánnal, Pakisztánnal, Indiával, Nepállal, Bhutánal, Mianmarral, Laosszal és Vietnámmal. Tengeri szomszédjai pedig Dél-Korea, Japán, Fülöp-szigetek, Brunei, Malajzia és Indonézia.³

1.2.2. Demográfia

Kína népessége már meghaladja az 1,4 milliárd főt, így bár Kína Európa földrajzi méreteihez hasonlítható ugyan, de lakossága jóval meghaladja azt.⁴ A népesség jelentős részét a han kínaiak teszik ki, 91,51%-os részesedéssel a teljes lakosságból.⁵ A Föld teljes népességéhez viszonyítva 18,59%-ot tesz ki Kína lakossága, mellyel mint ország, a legnagyobb hozzájárulást ő adja. A termékenységi rátája 1,7, így várható, hogy a népessége idővel fogyni fog és előregedik. A lakosság dinamikusan növekvő (2010-ben 49%, míg 2020-ban 61%) hányada él városokban és az is fontos, hogy a lakosság legnagyobb része az úgynevezett belső Kínában (az ország keleti része), míg jóval kisebb része külső Kínában (az ország nyugati része) él.

¹ Megjegyzés: nagyjából 1000km távolság van Kína legészakibb térsége és a sarkkör között.

² Megjegyzés: az Egy Kína elv értelmében, melyet Magyarország is elfogad, Tajvan Kína részét képezi, így nem szomszédja.

³ CHINA: LOCATION AND TERRITORY

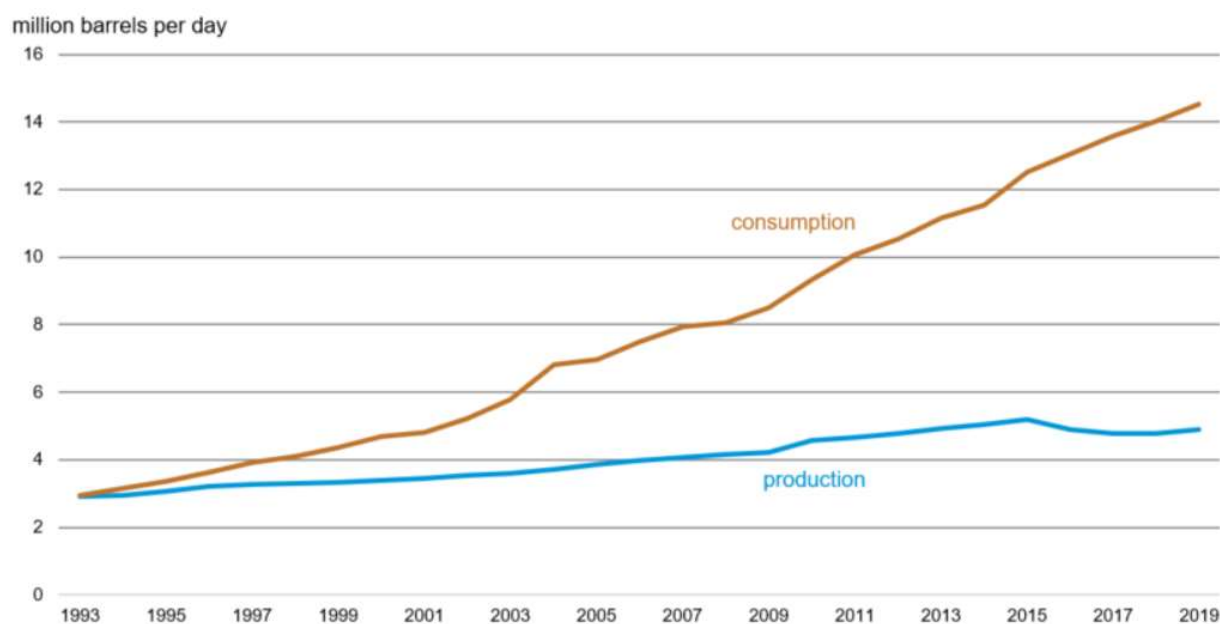
⁴ HORVÁTH-SZABÓ-WILHELM 2010: 961.

⁵ HAN CHINESE PROPORTION IN CHINA'S POPULATION DROPS: CENSUS DATA 2011.

1.2.3. Ásványkincsek és energia

Kína területén szinte az összes a Földön, a természetben megtalálható ásványkincsfajta fellelhető. Kína esetében egy olyan helyzet állt elő 2005-2010 között, hogy a technológiai fejlődés kiszolgálásához, a gyártáshoz (szélturbinák, napelemek, telefonok, számítógépek, orvosi eszközök, rakétavezérlő rendszerek, tengeralattjárók stb.) szükséges ritkaföldfémek bányászatát illetően a világ szükségletének több mint 90%-át látták el. Majd ezután, az USA és a többi fejlett ország felismerve ezt a stratégiai jelentőségű tény, elérték, hogy napjainkra ez az arány 60% alá csökkenjen.⁶ A ritkaföldfémekkel kapcsolatos erős kínai pozíció pedig már megmutatta Kínának, hogy az ásványkincseket jól lehet használni a nemzetközi politikában, hiszen 2010-ben a vitatott Senkaku/Diaoyu-szigetek körüli konfliktus⁷ után nem hivatalosan leállította a Japánba történő ritkaföldfém exportját, ami jelentős hatással volt a Japán politikára és az Egyesült Államok ritkaföldfémekhez való hozzáállására.⁸

Kína az energiaigényének kielégítésére 58%-ban szén, 20%-ban kőolajat, 8%-ban földgázt, szintén 8%-ban vízenergiát, 2%-ban nukleáris energiát és további 5%-ban egyéb, megújuló energiaforrásokat használ.⁹ Kína óriási széntartalékokkal rendelkezik (nagyjából 150 milliárd tonna),¹⁰ továbbá jelentős olaj készletekkel (25 milliárd hordó)¹¹ is bír.

1. ábra: Kína napi kőolajtermelése (kék) és fogyasztása (barna). Forrás: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/CHN>, letöltés ideje: 2021.04.26.

⁶ BHUTADA 2021.

⁷ BOAT COLLISIONS SPARK JAPAN-CHINA DIPLOMATIC ROW 2010.

⁸ KALANTZAKOS 2018: 14.

⁹ COUNTRY ANALYSIS EXECUTIVE SUMMARY: CHINA 2020: 2.

¹⁰ CHINA COAL 2016.

¹¹ CHINA OIL 2016.

Az ország 1993-ban megütközött azon, hogy többé már nem képes ellátni magát kőolajjal (lásd: 1. ábra), így innentől kezdve exportáló államból, importálóvá válik. Ezen túlmenően pedig rákényszerül, hogy becsatornázza magát a Föld kőolajkereskedelmébe, amely következtében felgyorsult Kína olajipari modernizációja, így a nemsokkal korábban életre hívott három állami tulajdonú vállalat (Kínai Nemzeti Kőolaj Vállalat, Kínai Kőolaj- és Vegyipari Vállalat és a Kínai Nemzeti Tengeri Olaj Vállalat) piaci működésre állt át (piacralépési stratégia), vagyis el kellett tartaniuk magukat. Az egyik célpont Afrika lett, itt az egyik fontos pont az, hogy Kína a térségben olyan modernizációs hiteket (ideológiai elvárásoktól mentesen) adott, amelyeket aztán kőolajban vagy fölgázban kell visszafizetni.¹² A 2000-es évek elejétől megnövekedett gazdasági kapcsolatok pedig jelentős mértékben köszönhetőek Kína kőolajéhségének. 2006 után Angola megelőzi Szaúd-Arábiát a Kínába menő kőolajexport tekintetében.¹³ Azonban napjainkra ismét Szaúd-Arábiából megy Kínába a legtöbb kőolaj, második helyen áll Oroszország,¹⁴ majd következik Irak és Angola.¹⁵ Kína – mint mondtuk, és mint ismeretes – földrajzilag nem számít arktiszi államnak.

1.3. Gazdasági dimenzió

A Kínai Népköztársaság gazdasági nagyhatalom. Ez legkésőbb a 2001-es WTO csatlakozás óta tudható és elfogadott. Több szempontból is fordulópontot jelent a 2008-as gazdasági világválság az emberiség történelme szempontjából. Ez a történet volt az, ami először ébresztette rá a nyugati országokat, hogy Kína gazdaságilag már nem olyan, mint akár 1 évtizeddel korábban, hiszen képes volt még egy ilyen helyzetben is 9% feletti gazdasági növekedést elérni.¹⁶ A ráébredés arra, hogy a Kínai Népköztársaság gazdaságilag fenyegetheti a közeljövőben az USA pozícióját, afelé mozdította el az USA külpolitikáját, hogy Európa helyett, Ázsia felé vigye el a fókusz. Az ezt követő eseményekre pedig Kína igyekezett válaszokat adni. Mivel ezek a történések az utóbbi évtizedben alapvetően határozzák meg azt, hogy milyen elvek mentén cselekszik Kína, így ennek kifejtését egy későbbi fejezetben fogom tárgyalni.¹⁷

¹² YERGIN 2019: 174-175.

¹³ ALDEN 2010: 21.

¹⁴ *Megjegyzés: a nagyon közeli jövőben Oroszország fogja átvenni a vezető szerepet, indoklásért lásd: 5.2. Energiaéhség.*

¹⁵ WORKMAN 2020.

¹⁶ GDP GROWTH (ANNUAL %)

¹⁷ *Megjegyzés: bővebb kifejtésért lásd: 5.3. Áruszállítás, közlekedés, Egy Övezet Egy Út kezdeményezés, a Sarkvidéki Selyemút (Polar Silk Road).*

Kína GDP-je 2019-ben 14,28 billió amerikai dollár volt, ezzel második az USA mögött.¹⁸ GDP növekedése 5,95% volt¹⁹ és a vásárlóerő-paritáson számolt (PPP) gazdasági ereje pedig 23,49 billió amerikai dollár volt 2019-ben, mellyel a legnagyobb gazdaság szerepét továbbra is tartja PPP tekintetében Kína.²⁰ Szintén ebbe az évben, GDP arányosan, valamivel több, mint tízezer dollár jutott egy főre, mely számmal még mindig egy fejlődő országhoz hasonlítható Kína.²¹ A 2020-as évben Kína megelőzte az USA-t és az összes többi országot is a közvetlen külföldi befektetés éves beáramlása tekintetében (FDI), azonban ez nagyrészt a COVID-19 pandémiás helyzet rövidtávú következménye, így vélhetően a 2019-es helyzethez hasonlóan, a közeljövőben az USA visszaszerzi vezető szerepét e téren.²² A Kínai Népköztársaság a legnagyobb exportőr a bolygón,²³ továbbá ő rendelkezik a legnagyobb devizatartalékkal is.²⁴ Kína elsőszámú kereskedelmi partnere az EU, majd következik az ASEAN országok csoportja és a harmadik helyre visszacsúszva pedig megtaláljuk az Amerikai Egyesült Államokat.²⁵

1.4. Politikai dimenzió

A Kínai Népköztársaság az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsának állandó tagja. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi világrend legfőbb multilaterális fórumának igen befolyásos tényezője. A Biztonsági Tanács határozatai kötelező érvényűek az egyes országokra, így valódi hatalommal rendelkeznek a Tanács tagjai, ezzel Kína egyértelműen benne van a nagyhatalmi nemzetközi politikában. Természetesen Kína tagja számos ENSZ szakosított szervezetnek is (pl.: WHO). Ugyan sok tekintetben gazdasági jellegű az a tény, hogy 16 évnyi tárgyalás után Kína WTO tag lett, ám politikailag is egy nagyon fontos tényező ez a tagság, hiszen ez is egyfajta legitimációt biztosított a kínai vezetésnek, mind belpolitikailag, mind külpolitikailag. Szintén egy félig gazdasági, félig politikai szervezet az APEC (Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés), amelynek tagja Kína. A Sanghaji Együttműködési Szervezetnek is tagja, mely szervezet a politikai dimenzió mellett katonai jellemzőkkel is bír. Érdeemes megemlíteni a BRICS-et, ami Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika szövetségét jelenti abból az okból, hogy mindegyik tagország erősen feltörekvő pályán mozog és együttesen jobban tudják érvényesíteni az érdekeiket. Kína tagja a G20-nak, valamint az

¹⁸ GDP (CURRENT US\$)

¹⁹ GDP GROWTH (ANNUAL %)

²⁰ GDP, PPP (CURRENT INTERNATIONAL \$)

²¹ GDP PER CAPITA (CURRENT US\$)

²² HIGGINS 2021.

²³ EXPORTS OF GOODS AND SERVICES (BoP, CURRENT US\$)

²⁴ Total reserves minus gold (current US\$)

²⁵ SALÁT 2021: 7.

informális G2-nek is, melyek a legnagyobb gazdaságokat tömörítő fórumok. Kína régiójában az egyik legfontosabb szervezethez is nagyon közel került, mivel létrejött az ACFTA, vagyis az ASEAN-Kína Szabadkereskedelmi Övezet. A sok regionális, multilaterális szervezetek közül kiemelném még azt, amelynek Magyarország is tagja, a 17+1 együttműködést (Kína-Közép-Kelet-Európa).

Nagyon fontos továbbá az, hogy a Kínai Népköztársaság külpolitikájában meghatározó szerepet játszanak a fejlődő országok. Az 1970-es években megjelenik a három világ elmélet, mely szerint az első világban vannak a szuperhatalmak (USA és Szovjet Unió), a másodikban a szuperhatalmak szövetségesei, a harmadikban pedig a független és fejlődő országok. Kína pedig őrájuk Kívánt támaszkodni és az ő vezetőjük kívánt lenni.²⁶ A fejlődő országokkal való szövetsége Kínának napjainkban nem csak az El nem kötelezett országok szövetségben elfoglalt megfigyelői státuszában merül ki, hiszen látjuk, hogy Kína az ENSZ-ben gyakran támaszkodik ezen országokra²⁷ és a kínai ENSZ diplomácia jelentős szerepet szán valószínűleg a jövőben is annak, hogy bár gazdaságilag sokszor kevésbé jelentős országokról van szó, de szavazati értéküket számítva sokszor pontosan annyit számítanak egy-egy kérdés eldöntésében, mintha Kína nagyobb és erősebb országokkal állna szövetségben.²⁸

Mint látható, Kína sok fontos globális és regionális nemzetközi szervezetnek a tagja, azonban azt is látni kell, hogy Kína külpolitikájának része az, hogy megpróbál ezekben a szervezetekben vezető pozíciót betölteni. Amennyiben azonban ez nem sikerül, úgy valószínűleg azt a taktikát választja az ország, hogy létrehoz egy saját, ellen-szervezetet, amelyben már ő lesz vezető pozícióban. Például létezik az IMF és a Világbank, ám ezek alapvetően USA befolyásoltságú szervezetek, továbbá létezik Ázsiában az Ázsiai Fejlesztési Bank, viszont ez inkább Japán befolyása alatt áll, éppen ezért Kína felállította az Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bankot.²⁹

Egy fontos külpolitikai eszköze Kínának az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés, azonban ezt egy későbbi fejezetben tárgyalom részletesebben, mivel ennek a projektnek egy jelentős pontja része a Kínai Népköztársaság jeges-tengeri érdekeinek.³⁰

²⁶ SZUNOMÁR 2012: 31.

²⁷ ZHAO LIJIAN 2021.04.03.

²⁸ Megjegyzés: az ENSZ Közgyűlésben minden országnak egy szavazata van s a szavazatok értéke egyenlő.

²⁹ P. SZABÓ 2020: 26.

³⁰ Megjegyzés: bővebb kifejtésért lásd: 5.3. Áruszállítás, közlekedés, Egy Övezet Egy Út kezdeményezés, a Sarkvidéki Selyemút (Polar Silk Road).

Szeretnék kitérni arra a nemzetközi politikát meghatározó folyamatra, amely az USA és Kína között húzódik. A kutatásom során többször is belefutottam ebbe a kérdésbe, hiszen a kínai cselekvést jelentős mértékben meghatározza az Egyesült Államok és a közte meghúzódnó konfliktus. Fontos látni, hogy bár egy egyre fokozódó szembenállásról van szó, mégsem képzelhető el, egy nagyon súlyos eszkaláció a közeljövőben a két ország között. Ahogy Wang Jisi, a Peking Egyetem professzora fogalmazott 2012-ben, a két ország közötti kapcsolat „sem nem ellenséges, sem nem baráti”. Ez azt jelenti, hogy valószínűleg sohasem lesznek szoros barátságban és valószínűleg ellenségekké sem válnak, mivel olyan szoros a két ország közötti kölcsönhatás, hogy a kapcsolatok megszakadása meglehetősen elképzelhetetlen.³¹ Azonban a közel tíz évvel későbbi helyzetre tekintve, szükséges megjegyezni, hogy professzor úr állítása megváltozni látszik, negatív irányba. Eközben a kínai-orosz kapcsolatok fejlődést mutatnak napjainkban is, a mélyben meghúzódnó ellentétek ellenére is.³²

Nem utolsó sorban pedig szeretném megnevezni az Arktisz Tanácsot és rámutatni arra, hogy ennek Kína nem tagja, csupán megfigyelői státusza van, azonban a kutatás témáját tekintve fontos nemzetközi fórum.

1.5. Katonai dimenzió

Az egyik célom a védelempolitikai kérdések vizsgálata a kutatás relevanciájában, így a 2019-es kínai nemzetvédelmi stratégián túlmenően, melyet a következő fejezetben részletesen tárgyalok, fontosnak tartom a Kínai Népköztársaság katonai helyzetét és szerepét is a szükséges mértékben tisztázni.

A Kínai Népköztársaságban nagyon fontos szerepe van a fegyveres erőeknek, a katonaságnak. Egy laikus nyugati ember valószínűleg, ha kíváncsi lenne arra, hogy ki vezeti Kínát, akkor megpróbálna rákérdezni arra, hogy ki a miniszterelnöke az országnak. Ebben az esetben megtalálná az illetőt, aki jelenleg Li Keqiang, ám valószínűleg nem értené, hogy miért mindig Xi Jinping látható ennek ellenére a médiában, mint Kína első számú embere. Amellett, hogy az államfői vagy éppen kormányfői pozíciónál fontosabb, hogy ki a Kínai Kommunista Párt főtitkára, a valódi kérdés az, hogy ki a Központi Katonai Bizottság³³ elnöke, mivel ő fogja a kezében tartani a valódi hatalmat, ez pedig nem más jelenleg, mint Xi Jinping. Egy további

³¹ WANG 2012: 38-39.

³² ALBERT 2021.

³³ Megjegyzés: A Kínai Népköztársaságnak és a Kínai Kommunista pártnak is van Központi Katonai Bizottsága, ám az Országos Népi Képviselői Nagygyűlés mindig ugyanazokat az embereket juttatja pozícióba az állami bizottságban, mint akik a pártban vannak, így bár papíron létezik két külön szervezet, de valójában ugyanazok az emberek foglalják el a pozíciókat.

nagyon fontos tény még az, hogy szemben sok más országgal, Kínában a fegyveres erők nem az állam, hanem a Kínai Kommunista Párt irányítása alatt állnak.³⁴ A Kínai Népköztársaság Nemzetvédelmi Törvényének (*Zhonghua Renmin Gongheguo Guofangfa* 中华人民共和国国防法), III. fejezetének 21. cikkelye pedig ezt jól alátámasztja: „A Kínai Népköztársaság fegyveres erői a Kínai Kommunista Párt vezetése alatt állnak.” A 22. cikkelye pedig rámutat arra, hogy: „A Kínai Népköztársaság fegyveres erői a Kínai Népi Felszabadító Hadseregből, a Kínai Népi Fegyveres Rendőrségből és a milíciákból állnak.”³⁵ Kína Alkotmánya (*Zhonghua Renmin Gongheguo Xianfa* 中华人民共和国宪法) 93. paragrafusa alapján a Központi Katonai Bizottság tagjai az elnök, az elnök helyettesei és a bizottsági tagok.³⁶

A legfontosabb irányelv, ami a Népi Felszabadító Hadsereghez vonatkozik, az úgynevezett aktív védelem. Ennek értelmében Kína nem tanúsít agresszorhoz illő viselkedést, tehát nem indít támadást, a viták békés rendezését támogatja, nem fenyeget nukleáris csapással senkit és nem alkalmazza azokat első lépésként egy esetleges eszkaláció esetén, azonban egy esetleges támadásra az ellenség megsemmisítésével válaszolna.³⁷ Az aktív védelem valódiságát alátámasztja az a tény, hogy Kína az utóbbi időben a haditengerészetét tekintve inkább a védekezést segítő, a Dél-Kínai-tengeren jól mozgó egységekből álló haditengerészetet épített ki. Például repülőgéphordozóból csupán kettővel rendelkezik (Liaoning és Shandong), melyből a régebbi (Liaoning), inkább csak kiképzési célokat tud szolgálni, bár azt is látni kell, hogy pár év múlva elkészülhet a harmadik repülőgéphordozója Kínának.³⁸ Ezzel ellentétben az USA inkább az erőketitési képességét igyekezett növelni. Egy további fontos példa, hogy Kína kifejlesztette a nagy hatótávolságú hajó elleni ballisztikus rakétáit, melyek azzal, hogy a leszálló ágban képesek módosítani a pályájukat, lényegében képesek arra, hogy a mozgó repülőgépszállítót eltalálják s sebességük miatt a rakétavédelmi rendszerek nem sokat tehetnek az elhárítása érdekében.³⁹

A Kínai Népi Felszabadító Hadsereg 2019-es adatai szerint, nagyjából 2 millió aktív katonával rendelkezik és a védelmi költségvetése közel 170 milliárd dollár volt ebben az évben. Haderőnemei a következők: szárazföldi haderő, haditengerészet, légierő, rakétaerők, stratégiai támogató erők.⁴⁰ A kutatás szempontjából fontos, hogy Kína az utóbbi években nagy hangsúlyt

³⁴ P. SZABÓ 2012: 27-28.

³⁵ A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG NEMZETVÉDELMI TÖRVÉNYE 2020.

³⁶ VARGA 2015: 192.

³⁷ KLEMENSITS 2015: 149.

³⁸ CHAN 2021.

³⁹ HAJDÚ–KLEMENSITS–SÁRHDIAI 2017: 20-22.

⁴⁰ THE MILITARY BALANCE 2019: 222, 227, 235.

fektetett a haditengerészetére, mely három flottából áll: Észak-tengeri, Kelet-tengeri és Dél-tengeri.⁴¹ A tengeralattjárók meghatározóak a Jeges-tenger térségében, így fontos, hogy Kína tíz nukleáris meghajtású tengeralattjáróval rendelkezik, melyekből hat (533 mm TT Yu-6 HWT-vel) támadó és négy (Jin 094-es típus, akár 12 JL-2-vel) pedig ballisztikus rakétával felszerelt.⁴²

⁴¹ KLEMENSITS 2015: 154-156.

⁴² THE MILITARY BALANCE 2019: 358.

2. KÍNA ALAPVETŐ ÉRDEKEI

2.1. Bevezetés

Sok tényező mellett, amelyeket a korábbi fejezet tárgyalt, fontosnak tartom körülhatárolni Kína alapvető érdekeit is. Mindezt gondolom azért, mivel egy ország érdekei meghatározzák, hogy mely területekhez áll közelebb, melyek esetében képes akár nagyobb kompromisszum megkötésére vagy éppen melyekkel kapcsolatban érdektelen. Ha megszeretnénk érteni, hogy a Kínai Népköztársaság napjainkban hogyan viszonyul az Arktisz térségéhez biztonság- és védelempolitikai szemszögből, úgy érdemes megismerni tehát az alapvető érdekeit. Kína 2019-ben több úgynevezett fehér könyvet adott ki a Kínai Népköztársaság 70. évfordulójának évében. Ezen stratégiai dokumentumok hasonlóak a tavaly (2020) április 23-án megjelent Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája⁴³ című dokumentumhoz. Ebben a fejezetben tehát az érdekek ismertetésére teszünk kísérletet.

2.2. Kína Nemzeti Védelme Az Új Korszakban (fehérvkönyv, 2019)

Ez a fehérvkönyv 2019. július 24-én jelent meg. Az eredeti, nyomtatott kiadványt tekintve egy nagyjából 70 oldalas könyvről beszélhetünk.⁴⁴ A dokumentum 6 fejezetben tárgyalja a Kínai Népköztársaság nemzeti védelmét érintő kérdéseket, ezek a következők: I. Nemzetközi biztonsági helyzet; II. Kína védekező nemzetvédelmi politikája; III. Kína fegyveres erőinek küldetéseinek és feladatainak teljesítése; IV. Reform a kínai nemzetvédelemben és a fegyveres erőkből; V. Ésszerű és megfelelő védelmi kiadások; VI. Aktív hozzájárulás egy közösség létrehozásához, amely az emberiség jövőjében osztozik.

2.2.1. Nemzetközi kitekintés⁴⁵

A dokumentum kijelenti, hogy bár napjainkban egy olyan világban élünk, amely rendkívül felgyorsult és alapvetően a békére vágyik, mégis kiemelkedő destabilizáló tényezők és bizonytalanságok figyelhetők meg a nemzetközi biztonságban. Itt feltűnik egy elem, amely napjainkban a Kínai Népköztársaság külpolitikájának egy folyton megjelenő kifejezése, a „hegemonizmus”, mint a békét és biztonságot fenyegető tényező. Rögtön ezután a hatalmi politika jelenik meg és csak utoljára tüntetik fel a regionális konfliktusokat. A hegemonizmussal általában az Amerikai Egyesült Államokat szokták megvádolni Kínában, ám újabban az Európai Uniót vagy az úgynevezett nyugati országokat is illetik ezzel a jelzővel. A

⁴³ 1163/2020. (IV. 21.) KORM. HATÁROZAT MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJÁRÓL

⁴⁴ Megjegyzés: a dokumentum online elérhető, letölthető változata más oldalszámozás szerint érhető el, így a hivatkozásaim is eszerint a számozás szerint történnek.

⁴⁵ CHINA'S NATIONAL DEFENSE IN THE NEW ERA, 2019: 3-6.

hatalmi politika a hegemonizmushoz/hegemón törekvésekhez kötődik gyakran⁴⁶ és e két jelző használata a kínai külügy által azt jelenti, hogy a megjelölt országok olyan módon cselekszenek a nemzetközi térben, amely az egyenlőséget aláássa. Tehát a hatalmukat felhasználva arra törekednek, hogy a nemzetközi teret a befolyásuk alatt tartsák és nem engedik meg, hogy bármely ország erősebbé váljon, mint ők. Azonban az Egyesült Államokat nem csak a hegemonizmus és hatalmi politika vádjával illetik, hanem olyan mértékű fegyverkezéssel (főleg az atom-, a világűr, a kiber- és rakétavédelem területeken), amely felborítja a globális stratégiai stabilitást. Ezen túlmenően pedig a Koreai Köztársaság területére telepített THAAD⁴⁷ (végfázisú nagy magassági területvédelmi rendszer) rakétavédelmi rendszer által, valamint az AN/TPY-2 radarjának hatótávolsága miatt⁴⁸ (akár 3000km-estávolságból kilőtt ballisztikus rakétát is képes észlelni) az USA, Kelet-Ázsia regionális stabilitását is felborította. Dél- és Kelet-Ázsiában további országokat és konfliktusokat is megemlít a dokumentum. Japán egyre jobban fegyverkezik, India és Pakisztán között romlik a helyzet, Észak- és Dél-Korea között a viszony bár jobb, de még mindig instabil a félsziget, továbbá kiemeli még Ausztráliát, aki az Egyesült Államok szoros szövetségeseiként egyre nagyobb jelenlétet mutat a Csendes-óceánon. Azonban megjelenik Oroszország is, mégpedig úgy, hogy bár növeli a katonai erejét, viszont mindezt azért teszi, hogy megvédje a stratégiai biztonsági terét és érdekeit. Az Európai Unió és a NATO-n kívül, két nemzetközi szervezettel találkozhatunk a fejezetben, ez az ASEAN és a Sanghaji Együtműködési Szervezet. Mind a kettővel kapcsolatban kiemeli, hogy a védelempolitikai kérdések a regionális biztonságot és békét szolgálják és nem céloznak meg harmadik felet.

A régiós kihívások között több fontos pontot említ meg a dokumentum, az egyik a tengerjogi problémák. A Dél-kínai tenger egyes részeinek hovatartozását tekintve sok konfliktus létezik, azonban nem csupán a geostratégiai és geopolitikai érvek miatt, hanem a nemrég felfedezett jelentős kőolaj- és gázmezők miatt is. Kína úgy véli, hogy a Dél-kínai tenger jelentős része hozzá tartozik, azonban ez nincs összhangban az ENSZ Tengerjogi Egyezményével.⁴⁹ Tovább súlyosbítja a helyzetet az a tény, hogy a legtöbb konfliktus ilyen tekintetben olyan országokkal szemben áll fenn, amelyek az Amerikai Egyesült Államok

⁴⁶ ZHAO LIJIAN 2021.04.16.

⁴⁷ *Megjegyzés: a THAAD egy, az Amerikai Egyesült Államok által fejlesztett mobil rakétavédelmi rendszer, amelyet a rövid-, közepes és nagy hatótávolságú ballisztikus rakéták kivédésének érdekében hoztak létre. Kinetikus energiát használ, így működése révén főleg a nukleáris töltetű ballisztikus rakéták ellen hatásos, mivel itt a detonáció nagy eséllyel elkerülhető, szemben a vegyi vagy biológiai töltetű rakétákkal.*

⁴⁸ ZOLTAI 2017.

⁴⁹ KISVÁRI 2020: 32.

szövetségei, közülük is mindenekelőtt Japánt kell megemlíteni (Senkaku/Diaoyu-szigetek körüli erős vita).⁵⁰ Így a térség már nem csak a regionális szereplők konfliktusainak helyszíne, hanem az Egyesült Államok és Kína közötti konfliktust is magában hordozza. Egy további kihívás a szeparatista törekvések, az etnikai ellentétek és a terrorizmus. Itt megjelenik egyrészt Tajvan, aki megsérti továbbra is az Egy Kína elvet, másrészt a tibeti és az ujgur szeparatizmusra és terrorizmusra is céloz a dokumentum.

Kína úgy látja továbbá, hogy a világűr és a kiberbiztonság fenyegetései egyre komolyabb szintet ütnek meg és a természeti katasztrófák, valamint a súlyos járványok által jelentett nem hagyományos biztonsági kérdések fenyegetése is növekszik.

Azonban a hagyományos fenyegetésekkel is foglalkozik természetesen Kína. A dokumentum szerint megfigyelhető az a tendencia, hogy a nagyobb országok átdolgozzák a katonai stratégiájukat és új katonai szervezeti struktúrákat vezetnek be. Ismét kiemelik az Egyesült Államokat, mint a legnagyobb katonai hatalom, aki ennek a pozíciónak a megtartása érdekében technológiai és intézményi innovációt folytat. Az Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, India és Japán pedig optimalizálja a fegyveres erők szerkezetét. Új, a mesterséges intelligenciára támaszkodó katonai technológiák fejlesztése zajlik. A kvantuminformatika, a Big Data, a felhőalapú számítástechnikai rendszerek és az IoT⁵¹ is bekerülnek a katonai technológiák közé. Ezen túlmenően a fejlesztések a lopakodó vagy pilóta nélküli, nagy hatótávolságú, precíziós eszközök irányába tolnak egyre jobban (például drónok). S végül a dokumentum megállapítja, hogy bár a Népi Felszabadító Hadsereg nagy fejlődésen ment keresztül, mégis elmarad az említett technológiák használatában több országtól is. A nemzetbiztonsági érdekek miatt több erőfeszítést kell tennie tehát Kínának, hogy a felzárkózást felgyorsítsa.

2.2.2. Nemzetvédelmi célok

A Kínai Népköztársaság a kommunikációjában és a vizsgált dokumentumban is megjeleníti azt, hogy három terület védelme az, amely rendkívül fontos a számára. Ezen célok biztosítása érdekében, ha szükséges, akkor képes minden rendelkezésére álló eszközzel (akár a Népi Felszabadító Hadsereg bevetése is megtörténhet) kikényszeríteni az akarátát. A három fő cél pedig a következők: szuverenitás, biztonság, fejlődés. Ennek elérése érdekében, pedig a következő célokat rendeli a dokumentum: agresszió visszatartása; a nemzeti politikai biztonság, az emberek biztonságának és társadalmi stabilitásának védelme; megfékezni a tajvani

⁵⁰ MASTRO 2019.

⁵¹ Megjegyzés: olyan eszközök, amelyek az internethez csatlakoznak, tipikus példák a „smart” jelzésű termékek.

függetlenséget; az olyan szeparatista mozgalmak megszüntetése, mint a tibeti függetlenség és Kelet-Türkisztán (ujgur függetlenedés) létrehozása; nemzeti szuverenitás, területi integritás és biztonság megőrzése; Kína tengeri jogainak és érdekeinek védelme; Kína biztonsági érdekeinek védelme a világűrben és a kibertérben; Kína tengerentúli érdekeinek védelme; az ország fenntartható fejlődésének támogatása.⁵² Úgy vélem, hogy érthető, hogy az első két védelmi cél, miért jelenik meg, valószínűleg ezek minden ország védelmi céljai között szerepelnek. Azonban a harmadik már érdekesebb és a kutatás szempontjából is relevánsabb. Kína a békés fejlődésének (korábban békés felemelkedés) elméletét tárja a világ elé, míg több európai és észak-amerikai hatalom, valamint a szövetségeseik ennek az ellenkezőjét, a kínai fenyegetés elméletet gondolják igaznak. Kína azt kommunikálja, hogy nem célja a többi országot megtámadni, az elmúlt 70 évben nem indított támadást és lényegében csak annyit szeretne, hogy szabadon fejlődhessen. Ezzel szemben viszont, a kínai fenyegetés elmélet szerint Kína egy új világrendet szeretne létrehozni, amelyben Kína a hegemon és a saját játékszabályai miatt tartósan benne is maradhat ebben a szerepben. Ennek elérése érdekében pedig a többi ország ellen cselekszik folyamatosan. Kína a fenyegetés elméletet elutasítja, és azt állítja róla, hogy emögött az a szándék áll, hogy megakadályozzák Kína fejlődését, mindenféle koholt vádak alapján.⁵³ Kína a békés fejlődés érdekében alkalmazza az általa létrehozott 5 alapelvet, amelyek a békés együttélést szolgálják: 1. egymás integritásának és szuverenitásának kölcsönös tiszteletben tartása, 2. tartózkodás az agressziótól, 3. a belügyekbe való be nem avatkozás, 4. egyenlőség és kölcsönös hasznosság, 5. békés egymás mellett élés.⁵⁴

2.2.3. Aktív védelempolitikai fellépés a nemzetközi térben

A Kínai Népköztársaság, a dokumentum utolsó nagy fejezetében bemutatja, hogy milyen aktív szerepet vállal a nemzetközi térben, védelempolitikai területeken. Természetesen ezen fellépések is részben vagy egészben azért történnek, hogy megerősítsék Kína helyzetét. Az egyik legfontosabb közlés, amit fontosnak tartok kiemelni az, hogy Kína az ENSZ központú nemzetközi rendet fogadja el⁵⁵ és az ENSZ alapokmányt tartja az egyetlen jogi rendezőelvnek. Ezt nem csak a 2019-es nemzeti védelmi fehérvkönyvben emelik ki, de nem lehet olyan időszakot találni a kínai külpolitikai kommunikációban, amikor ez ne hangozna el. Mindezt azért teszi Kína, mivel főleg az Egyesült Államok a múltban és napjainkban is bírálja Kínát és többször szankciókkal (akár politikai/diplomáciai, akár gazdasági/kereskedelmi jellegű

⁵² CHINA'S NATIONAL DEFENSE IN THE NEW ERA, 2019: 6-7.

⁵³ BRESLIN 2013: 619.

⁵⁴ P. Szabó 2020: 18; CHINA'S NATIONAL DEFENSE IN THE NEW ERA, 2019: 8.

⁵⁵ CHINA'S NATIONAL DEFENSE IN THE NEW ERA, 2019: 31.

szankciókkal) sújtja, így kézenfekvő eszköz Kínának kiemelnie, hogy ő az országok közötti egyenlőséget támogatja és nem fogadja el azt, ha egy ország hegemonként viselkedik és beleszól Kína belügyeibe vagy külpolitikájába.

A dokumentum szót ejt a védelempolitikai kapcsolatokról is, köztük kiemelt szerepet kap Oroszország, akivel a védelempolitikai kapcsolatok nagyon szorossá váltak az elmúlt évtizedben. Példaként említi a VOSTOK 2018 orosz-kínai közös hadgyakorlatot, amely egyértelmű üzenet volt az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek, továbbá a NATO-nak: Oroszország nincs diplomáciailag elszigetelve, továbbá a Kína és Oroszország közötti katonai együttműködés jelentős.⁵⁶ Azonban Kína nem csak Oroszországgal keresi az együttműködés lehetőségét. Kína létrehozta az új típusú biztonsági partnerségi rendszert.⁵⁷ Ez az első olvasatra nem túl jelentőségteljes kifejezés egy nagyon fontos tartalmat rejt magában, mivel ez a rendszer képezi Kína védelempolitikai szövetségesi rendszerének alapját a jövőben. Új típusú, tehát nem olyan, mint az Egyesült Államok féle multilaterális rendszer, amiben Kína véleménye szerint az USA egyfajta elnyomó, hegemon szerepet játszik és amitől Kína rendre elhatárolja magát. Biztonsági, vagyis túlmutat a fegyveres szerveken, nem csak védelempolitikai, hanem tágabb annál, biztonságpolitikai szintű. Partnerségi rendszer, vagyis Kína ezzel azt üzeni, hogy nem kívánja dominálni az ilyen jellegű kapcsolatokat. Ez a rendszer nem egyértelműen egy NATO ellen létrehozott multilaterális katonai szövetségesi rendszer, mivel sok tekintetben bilaterális alapokon nyugszik.

Végül pedig Kína kiemeli a kezdeményezőkézségét a nemzetközi védelempolitikai fórumok létrehozásában. Említésre kerül a Sanghaji Együttműködési Szervezet, az ASEAN országok közötti védelempolitikai interakciók és párbeszédok, továbbá egy Magyarország szempontjából is fontos nemzetközi katonai fórum, a Peking Illatos-hegy Fórum (Beijing Xiangshan Forum), mely évről évre egyre fontosabb szerepet játszik, és amelyen Magyarország is képviselteti magát rendszerint Dr. P. Szabó Sándor és Prof. Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes képviseletében.⁵⁸

2.3. Kína békés fejlődése

A Kínai Népköztársaság alapvető érdekeinek meghatározásakor egy kulcselem a békés fejlődés. Kifejezi azt, hogy még hosszú fejlődés áll Kína előtt, mire eléri azt a színvonalat, amit a nyugati államok a magukénak tudhatnak, hiszen bár a kínai nominál GDP a második

⁵⁶ JOHNSON 2018.

⁵⁷ CHINA'S NATIONAL DEFENSE IN THE NEW ERA, 2019: 31-34.

⁵⁸ XIANGSHAN BIZTONSÁGPOLITIKAI FÓRUM 2019: DR. SZENES ZOLTÁN ELŐADÁSA PEKINGBEN

legnagyobb, a kínai PPP pedig a legnagyobb jelenleg a Földön,⁵⁹ azonban a GDP/fő tekintetében még csak a közeljövőben fogja elérni a Közép-Kelet-Európa régióban található országok szintjét.⁶⁰ Továbbá azt is kifejezi, hogy Kína mindezt békés úton szeretné elérni. Valójában Kína meghatározó érdeke az, hogy békésen tudjon fejlődni. Ugyan jelen vannak olyan tényezők, amelyek veszélyeztetik ezt, például a már említett biztonság- és védelempolitikai tartalmú szövetségek és megmozdulások, azonban Kína pontosan tudja, hogy nem szabad felvállalnia katonai nagyhatalmiságát, mivel ebben az esetben hasonlóan végződhetne számára ez, mint Oroszország számára, aki katonai beavatkozásaiért gazdasági és kereskedelmi szankciókkal lett sújtva.⁶¹ Továbbá a konfliktusok kiéleződése esetén, tehát a polarizáltság következtében Kína szintén hatalmas gazdasági károkat szenvedne el, hiszen valószínűleg szembe kerülne az USA-val és a NATO-val, így az EU-val is, tehát két nagyon fontos gazdasági partnerével, ez egyértelművé teszi, hogy a Kínai Népköztársaság nem érdekelt abban, hogy ismét hidegháborús szembenállás jöjjön létre. A Deng Xiaoping által életre hívott „rejtjük el ragyogásunkat és burkolózzunk homályba” külpolitika lényege tulajdonképpen pontosan az, hogy Kína fejlődése vakfoltban maradjon és ne hívja fel magára a figyelmet addig, amíg meg nem erősödik ehhez eléggé.⁶² Ezen túlmenően pedig Deng azt is pontosan tudta, hogy a fejlődéshez szüksége van az USA segítségére Kínának, hiszen látta, hogy a környező országok (Japán, Dél-Korea, Tajvan) is az Egyesült Államok segítségével voltak képesek sikeresen felfejlődni.⁶³

Hogy Kína sikerre vigye fejlődési érdekeit, több rendszert is kitalált, amelyek a külpolitikában a mai napig megjelennek. Az egyik ilyen a 4 ne politikája. Ennek az a lényege, hogy Kína ne szerezzen ellenséget, ne konfrontálódjon, ne legyen látványosan vezető szerepben és ne legyen egy ideológia zászlóvivője. Egy másik a 4 nemet kell mondani alapelv. Ez a következőt takarja: nemet kell mondani a hegemoniára, a katonai szövetségekre, a fegyverkezési versenyre és a hatalmi politizálásra. Láthatjuk tehát, hogy a 2019-es fehércsüvben megjelenő kulcsszavak nagy része ahhoz köthető, hogy Kína minél inkább semlegességet mutasson a nemzetközi politikai színtéren.⁶⁴

Természetesen, ha napjainkban megnézzük, hogy hogy áll mindezzel Kína, akkor azt látjuk, hogy nem jól, hiszen az Egyesült Államok legkésőbb a Trump-adminisztráció idejétől

⁵⁹ THE TOP 25 ECONOMIES IN THE WORLD

⁶⁰ GDP PER CAPITA (CURRENT US\$)

⁶¹ BORGER – LEWIS – MASON 2014.

⁶² P. SZABÓ 2020: 15.

⁶³ VOGEL 2018: 339.

⁶⁴ P. SZABÓ 2020: 18-20.

kezdve látványos konfliktusba keveredett Kínával, sőt napjainkban már az Európai Unió is szankcionálja Kínát emberi jogi problémákra hivatkozva.⁶⁵ Kína nem teheti meg, hogy ezekre ne adjon valamilyen diplomáciai választ, azonban mint azt az imént kifejtettem, egyszerűen elemi érdekei kívánják meg, hogy minél tovább fenntartsa a minél jobb kapcsolatokat a nyugati országokkal.

2.4. Masszív irányváltás a fejlődési érdekek biztosítása érdekében

Az első fejezetben leírtak és az imént ismertetett fejlődési érdekek miatt a Kínai Népköztársaság kénytelen volt egy másik utat meghatározni magának. A Xi Jinping által fémjelzett időszak alatt egy olyan útvonalat látunk, amely mentén Kína egyre jobban aktora lesz a régiós és a globális politikának, s amelyre a rálépést egyértelműen az USA kényszerítette ki. Egy óriási fordulatot kezdett tehát Kína, mely nem csak a politikai színtéren jelenik meg, hanem a lényegi részben is, mely a fejlődést táplálja, ez pedig a gazdaság. A Kínai Népköztársaság pontosan arra az útra lépett rá Deng Xiaoping reform és nyitás politikájával, melyre a környező, addigra már látványosan sikeres országok is ráléptek. Kína elkezdte megnyitni a gazdaságát és elkezdte beengedni a külföldi tőkét. Elkezdtek óriási mennyiségű, alacsony hozzáadott értékű terméket exportra gyártani. A hihetetlen méreteket öltő demográfiai helyzete Kínának ahhoz vezetett, hogy hamarosan a többi ország „összeszerelő üzemévé” vált. A kereskedelem és a gazdaság fellendülésével pedig jelentős emelkedésnek indult a kínai GDP. Előbb vagy utóbb azonban a további növekedés érdekében szükséges a technológiai fejlődés és a magasabb hozzáadott értékű termékek gyártására/előállítására való átállás, nos Kína esetében úgy néz ki, hogy ez inkább előbb történik meg, mint utóbb. Ennek a folyamatnak a véghezvitele pedig pontosan azért szükséges, mivel egyre valószínűbb, hogy romlani fognak Kína gazdasági kapcsolatai az Európai Unióval is, az Egyesült Államok mellett, míg főbb szövetségeseinek (Oroszország, Észak-Korea, Pakisztán és Irán) gazdasági és vásárló ereje nem elégséges. S bár Kína igyekszik úgy tekinteni Afrikára, mint ahogy a fejlett országok tekintettek sokáig Kínára, Afrika még nem képes ellátni ezt a szerepet, tehát egyelőre Kína nem támaszkodhat Afrika országainak felvevőpiacaira kellő mértékben. Továbbá, mivel a kívánatosnál korábban kell változtatnia, a lakosságára sem számíthat automatikusan, mert bár nő évről, évre Kína lakosságának fogyasztása, azonban ez normál esetben még évekig nem fogja elérni a szükséges szintet.

Fontos megemlíteni a 14. ötéves tervben már szereplő „kettős keringést”. Ez azt jelenti, hogy Kína a gazdaságát olyan irányba tolja el, hogy a belső fogyasztás növekedjen, bővüljön a

⁶⁵ SZABÓ 2021.

középosztály, a hagyományos ipari húzóágak, mint a gyáripár vagy az építőipar helyét pedig a szolgáltatások és a csúcstechnológia vegye át. Azonban ettől függetlenül a külkereskedelmet sem fogja elhanyagolni, csupán a prioritást a belső keringés veszi át. A terv sikerességének biztosítása céljából pedig Kína évente, az innovációra szánt összeget megnöveli hét százalékkal. A kutatás szempontjából pedig fontos megemlíteni, hogy kiemelt tudományos-technológiai prioritásként jelenik meg a sarkvidékek tanulmányozása (már az előző ötéves tervben is szerepel bizonyos mértékig) s a kiemelt tudományos-technológiai prioritások immáron nem csupán gazdasági, de nemzetbiztonsági kérdéssé is válnak.⁶⁶ Kína lépései, így például a Greater Bay Area⁶⁷ létrehozása,⁶⁸ továbbá a 14. ötéves tervben előirányozottak egyértelműen arra engednek következtetni bennünket, hogy Kína a következő évtizedben szeretné felfejleszteni magát egy olyan országgá, amely messzemenőkéig magasabb fejlettségi szintet ér el, és amely képes magas technológia szükségletű termékek előállítására és exportálására.

⁶⁶ SALÁT 2021: 7-9.

⁶⁷ Megjegyzés: A Greater Bay Area egy meglehetősen ambiciózus terv Kína részéről. A lényege az, hogy a Gyöngy-folyó deltájában kialakult városokat (azok szinergiáinak kihasználásával) egy óriási „várossá” kapcsolják össze, ezzel létrehozva egy Kína szempontjából kulcsfontosságú kikötőt, mely nemcsak, hogy felveheti a versenyt New Yorkkal, San Franciscoval vagy éppen a Tokió-öböllel, de akár az is megtörténhet (nem is csekély valószínűséggel), hogy le is előzi azokat idővel. A városok, melyeket a terv keretein belül össze kívánnak kapcsolni, a következők: Hongkong, Kanton, Makaó, Sencsen, Zhuhai, Dongguan, Foshan, Zhongshan, Zhaoqing, Jiangmen és Huizhou. Ezen városok lakossága megközelíti a 70 millió főt és Kína gazdaságának (GDP) 10%-át állítják elő. Területe nagyjából 56.000km² A régió, a kereskedelem szempontjából nemcsak Kína, de az emberiség által kialakított globális társadalom méretét tekintve is a legfontosabbak között van, azonban emellett ipari és technológiai központról is beszélhetünk. Kína tervei szerint a Greater Bay Area gazdasági mérete Németországéval fog vetekedni 2030-ra (4,62 ezermilliárd dollár) és az egész kínai gazdasági és technológiai fejlődés húzóerejévé válik.

⁶⁸ ZOLTAI 2018.

3. A JEGES-TENGER GEOPOLITIKAI ÉS GEOSTRATÉGIAI FELÉRTÉKELŐDÉSE

3.1. Bevezetés

„Ugyanebben az időben (2030-as évek), az Arktisz jégmentessé válik a nyáron...”⁶⁹ Ezt David Attenborough közli abban a filmben, amelyet a tanúvallomásának nevez 2020-ban. Bár az *Egy élet a bolygónkon* című film egy természetfilm, ám a társadalomról is szól, továbbá bemutatja, hogy mi az a klímaváltozás. Jelen kutatás pedig az egyik klímaváltozáshoz köthető jelenség apropóján születik. Mindannyiunk szeme láttára történik valami olyan, amit véleményem szerint a legtöbben nem tudunk igazán kontextusba helyezni és megérteni. Az Arktisz jége dinamikus csökkenést mutat, valószínűleg a jövőben elolvad nyaranta s egy új földrajzi, geostratégiai és geopolitikai helyzet alakul ki e jelenség mentén, ami több történelmi berögződést és status quot is felül fog írni.

3.2. A globális klímaváltozás hatásai a térségben

Mivel az Arktisz jegéről és annak olvadásáról van szó, így természetesen az egyik legfontosabb tényező a hőmérséklet és a hőmérséklet változása. A hőmérséklet változásának következtében ugyanis a Földön jelentős folyamatok mentek végbe. A kezdetekkor magas hőmérséklet uralkodott a bolygón, mint tudjuk, ám ez idővel elkezdett lehűlni és stabilizálódott.⁷⁰ Az utolsó időszakban egy meglehetősen stabil hőmérsékleti tartománynak voltunk a tanúi, mint emberiség, hiszen a holocén (az utóbbi nagyjából tízezer év) ideje alatt tudott kialakulni a fajunk.⁷¹ A hőmérséklet ingadozása tehát a holocén alatt olyan értékek között maradt, amelyek nem veszélyeztették a növény és állatvilágot túlzott mértékben, ennek is köszönhető, hogy az élet a Földön rendkívül változatossá tudott válni. Azonban az ipari forradalmaknak s közvetett hatásainak (egyrészt a technológiai újítások, melyek a fosszilis energiahordozók felhasználását igényelték, másrészt az életfeltételek javulásból következő népességrobbanás s az ezáltal születő egyre nagyobb fogyasztási igények) köszönhetően a hőmérséklet és a CO² mértéke a légkörben megnövekedett (a holocén alatt a széndioxid mértéke a levegőben 180 és 300ppm⁷² között ingadozott s vele együtt a hőmérséklet is változott). Ez a hőmérsékletnövekedés és széndioxid jelenlét növekedés az utóbbi évszázad folyamán azt eredményezte, hogy a holocén felső hőmérsékleti határértékét elkezdjük elhagyni, hiszen a széndioxid egy üvegházhatású gáz, így ha növekszik a koncentrációja a levegőben, úgy a Föld

⁶⁹ ATTENBOROUGH 2020: 49:46-49:52.

⁷⁰ NAGYVÁRADI 2010: 71.

⁷¹ SZÓNOKY 2010: 104.

⁷² LINDSEY 2020.

felszíni hőmérséklete is átlagosan növekedni fog.⁷³ Ahhoz, hogy megmondhassuk, nagyjából mekkora hőmérsékletváltozás esetén fog megolvadni jelentősen az északi jégsapka, vissza kell tekintenünk a múltba. Itt azt fogjuk látni, hogy az általunk napjainkban 0°C-nak tartott időszakban, valójában a hőmérséklet 2°C-on áll, ez a holocén átlagos jellemzője. Jelenleg ezt az értéket, már valamivel több, mint 1 fokkal elhagytuk. A 2015-ös Párizsi Megállapodás alapján a felek abban egyeztek meg, hogy nem engedik a hőmérsékletnövekedést 1,5 fok fölé emelkedni.⁷⁴ Egyes számítások szerint azonban a jelenlegi széndioxid koncentráció (2021.04.24-én 418,41ppm)⁷⁵ a légkörben már mindenképpen 2 fokos emelkedéshez fog vezetni.⁷⁶ Ez pedig azért egy kritikus pont, mivel nagyjából 4,5 millió éve, amikor elkezdett kialakulni az északi jégsapka, 4 fokos volt a mélytengeri hőmérséklet, vagyis a holocén átlagos hőmérsékletéhez képest 2 fokkal volt melegebb.⁷⁷ Ez azt jelenti, hogy valószínűleg már nem leszünk képesek megakadályozni azt, hogy az Arktisz jégpáncélja elveszítse állandó pontjait és időszakossá, majd semmissé váljon, még akkor sem, ha azonnal megállítjuk a levegő széndioxidtartalmának növekedését. Az Arktisz jegének minimum területe 1980-ban 7,67 millió négyzetkilométer volt, míg 2020-ban 3,92 millió négyzetkilométerre csökkent (csökkenés mértékéhez lásd: 2. ábra) ez az érték.⁷⁸ Ugyan, ez nagyobb terület, mint a 2012-es, eddigi legkisebb mérés, azonban egy furcsa jelenség történt az elmúlt évben. A mérések kezdete óta először történt meg, hogy október hónapban még nem kezdett el visszafagyni az Arktisz jege.⁷⁹

2. ábra: Az Arktisz jegének olvadása a múltban és az olvadásának várható mértéke 2050-re és 2100-ra. Forrás: <https://www.911metallurgist.com/blog/mineral-riches-of-the-arctic>, letöltés ideje: 2021.04.26.

A bolygónkon nem egyenletesen érezhető a hőmérsékleti változás, azonban azt fontos kiemelni, hogy az Arktiszon átlagban, kétszer olyan gyors a hőmérséklet növekedése, így ez nem csak ahhoz a területcsökkenéshez vezetett, amelyet az imént felvázoltam, de a jég átlagos

⁷³ COOK 2009.

⁷⁴ THE PARIS AGREEMENT 2015.

⁷⁵ LATEST DAILY CO2 2021.04.24.

⁷⁶ SZABÓ 2021.

⁷⁷ HANSEN–SATO 2012: 2, 13-14.

⁷⁸ ARCTIC SEA ICE MINIMUM

⁷⁹ NEM KEZDETT EL BEFAGYNI AZ ARKTIKUS ÓCEÁN 2020.

vastagsága 4 méterről, 2,5 méterre zsugorodott. A térfogata a jégnek 1975-2012 között 65%-kal csökkent.⁸⁰

3.2.1. Biztonságpolitikai kitekintés

Úgy vélem az előzőekben leírtak után kijelenthető, hogy egy jelentős változáson megy keresztül a térség. A kutatás céljai között nem szerepel sok olyan kérdésnek a vizsgálata, amelyek ezen folyamat kapcsán felmerülnek, még akkor sem, ha egy részük a környezeti biztonság fogalmába könnyedén beilleszthető lenne. Ám mindenképpen felkívánom hívni a figyelmet arra, hogy az emberi fajra ezek a folyamatok messzemenőig magasabb fenyegetéssel bírnak (például a fagyott jég alól kiszabaduló halálos kórokozók, amelyek fenyegetése a humánbiztonságra a COVID-19 pandémia által úgy vélem, új értelmet nyernek),⁸¹ mint a legtöbb hagyományos, védelempolitikai kérdés.⁸² Ettől függetlenül azonban szeretném arra is felhívni a figyelmet, hogy katonai biztonsági szempontból is komoly változásokkal járna, ha a Jeges-tenger országai (főleg Kanada, Amerikai Egyesült Államok, Dánia (Grönland), Norvégia, valamint Oroszország) nem számíthatnának többé arra, hogy a szélsőséges természeti viszonyok megvédik az északi határaikat. Már az 1920-as években Vilhjálmur Stefánsson felhívja a figyelmet arra, hogy az Arktisz egy politikai, gazdasági és hadászati szempontból fontos terület.⁸³ Ám korábban, mintegy 2000 évvel ezelőtt Seneca, a Medea című írásában is azt prognosztizálta, hogy a jég olvadásával nagy jelentőséget fog nyerni ez a terület, melyek között hadászati célok is megjelenhetnek, mégis, hadászatiilag csak a hidegháború alatt kezdik el használni a térséget, továbbá az USA és Kanada részéről már ki van jelölve egy légvédelmi azonosítási zóna (ADIZ, DEWIZ, NOTAM). Ugyan a preventív önvédelem címszó alatt nemzetközi jogilag is valamelyest elfogadható az, hogy az USA, Kanada és Oroszország már lényegében hadászatiilag berendezkedett a térségben, ám az új szereplők megjelenésével az Arktisz térségében, előkerülnek a nemzetközi jogi és a területi viták.⁸⁴ Bár a jég oladásának vélhetően az egyik legnagyobb haszonélvezője Oroszország lehet, felmerül a kérdés, hogy tél-tábornok gyengülése az ország esetében vajon mekkora

⁸⁰ FÁBIÁN 2015.

⁸¹ ALMÁSI-KECSKEMÉTHY 2018: 176-180.

⁸² *Megjegyzés: Egy nemrég készült biztonságpercepcióval foglalkozó kutatás (Etl 2020: 82-83.) eredménye igazolni látszik ezt a felvetésemet, ugyanis a magyar lakosság reprezentatív mintáján végzett vizsgálat alapján a migrációtól való félelmet is megelőzi az éghajlatváltozástól való félelem. Sajnos a 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégia az utolsó helyen említi a klímaváltozást és annak hatásait annak ellenére, hogy a Kárpát-medence bizonyítottan jobban érintett, mint a Föld egésze az átlagot tekintve.*

⁸³ CSATLÓS 2011: 16.

⁸⁴ CSATLÓS 2011: 19-21.

biztonsági kockázatot rejthet magában. Az atomhatalmak megjelenése olyan mértékűre emelte az interdependenciát, hogy ma már jelentősen kisebb, mondhatni zéró az esély a hagyományos háborúk, nagyhatalmak által vívott formájára, azonban úgy gondolom, hogy az orosz népet a XX. századi történelemben már inkább a természeti viszonyok, sem mint a hatalmas távolságok védték meg, így Oroszországnak mindenképpen szükséges számolnia nem csak a felmerülő hasznokkal, de az ezekkel együtt járó védelempolitikai kockázatokkal is.

3.3. Geopolitikai és geostratégiai jelentőség megváltozása

3.3.1. Energiahordozók a térségben

A mai világban az egyik legfontosabb tényező az energia. Energia nélkül nincs éjjeli világítás, nincs gyors közlekedés, nincsenek számítógépek és telefonok, nincsen oktatás, nincsen egészségügy, nem működik a pénzügy, nem működik a közigazgatás és még számtalan az említettekhez hasonlóan fontos területet lehetne megemlíteni, ám leegyszerűsítve, nem működik a civilizációnk. Az energia a fejlődés egyik fő mozgatórugója, nem véletlen, hogy az emberek mindig is keresték annak a módját, hogy végtelen energiát előállító eszközt, úgynevezett örökmozgókat találjanak fel, persze a fizika törvényei világosak, nincs ingyen ebéd. Az az ország, amelynek exportálható energiahordozója vagy energiája van, gyakorlatilag dús gazdaggá válik, bekerül a világpolitikába, diplomáciai fegyverként használhatja ezen tulajdonságát, továbbá az önellátás miatt növekszik az autonómiája, így az egyik legfontosabb kérdés az, hogy a jelentős olvadásoknak és környezeti változásoknak a következtében, hamarosan sokkal olcsóbban kitermelhető kőolajból és földgázból mennyi és hol van az Arktisz térségében.

A régióban minimum 90 milliárd hordó kőolaj,⁸⁵ továbbá 1670 billió köbméter gáz található⁸⁶ a jelenlegi kutatások és feltárások alapján (területi eloszlásért lásd: 3. ábra). A szóban forgó terület nagysága, nagyjából a Föld felszínének 6 százalékát teszi ki, ám az itt található kőolaj és földgáz a Föld készleteinek akár több mint 20 százalékát is jelentheti.⁸⁷ Ez a mennyiség bőven megüti az ingerküszöbét a térség országainak, de a többi nagyhatalomnak is egy figyelemreméltó tényező.

A kőolaj és földgáz kitermelése és elszállítása a térségből jelenleg rendkívül költséges és nehéz, hiszen egyelőre még időszakosan hajózható a térség, ami ráadásul folyamatos változáson megy keresztül, továbbá az ember számára kellemetlen és távoli vidék, aminek

⁸⁵ URBAN 2015.

⁸⁶ DESJARDINS 2016.

⁸⁷ KING

következtében a személyügyi kiadások is jelentősek. Ilyen formában akár a kétszeresébe is kerülhet a legolcsóbb kitermelési megoldásoknak, így még időbe telik, amíg megindul az intenzívebb kitermelés.⁸⁸

3.3.2. Új kereskedelmi útvonalak létrejöttének a lehetősége

Napjaink globalizált, hosszú ellátási láncokkal bíró, gazdasági interdependenciában nem szűkülődő, versengő világában a kereskedelem óriási szereppel bír az emberiség életében. Annak érdekében, hogy a kezdeti útvonalakat lerövidítsük, csatornákat igyekeztünk építeni. Talán a két legfontosabb csatorna a Szezei- és a Panama-csatorna. Azonban, mivel hatalmas mennyiségű erőforrás (humán, anyagi, szellemi, politikai stb.) szükséges ezeknek a csatornáknak a megépítéséhez, így nincs jelenleg lehetőség arra, hogy ezek a kellő mértéknél szélesebbek, mélyebbek és ezáltal biztonságosabbak legyenek, továbbá a konténerszállító hajómonstrumok nagysága is egyre inkább fejtörést okoz, mivel ezek mérete, a növekvő fogyasztási igények kiszolgálása miatt, egyre nagyobb. Egy nemrég történt baleset, mely során a Szezei-csatornában elakadt egy hajó, ismét rávilágított arra, hogy mennyire sérülékenyek a szűk átjárók és hogy mennyire sérülékennyé teszik ezáltal a kereskedelmet magát is.⁸⁹

Az Arktisz jegének olvadásával azonban új kereskedelmi útvonalak vannak születőben, melyek néhány országnak kedvező irányba fordíthatják el a történelem folyását, míg mások eddigi előnyös helyzetét, kevésbé előnyösre módosíthatják. Tehát vélhetően Egyiptom és a Szezei csatorna jelentősége csökkenni fog azáltal, hogy a jövőben a kőolaj kitermelése és szállítása egy új centrumot kaphat, továbbá azáltal, hogy a Szezei-csatornánál rövidebb útvonalak jönnek létre. Ezzel szemben pedig Oroszország függése a Fekete- és Balti-tengertől jelentősen csökkenhet. Oroszország geostratégiai jelentőségének s ezáltal a világpolitikában való jelentőségének növekedése a szövetségesei számára is előnyös, így a Kínai Népköztársaság számára is.

Több útvonal is létrejövőben van (lásd: 3. ábra). Az egyik útvonal Murmanszkot (Oroszország) és Churchillt (Kanada) köti össze, ezt sarkvidéki híd útvonalnak hívják, mely nagyjából 3600 tengeri mérföld hosszú (~6600km). Egy másik útvonal, Murmanszkot és a Bering-szoros köti össze, mintegy 4700 tengeri mérföldön (~8700km) keresztül, a neve az, hogy északi-tengeri útvonal. A két híresebb útvonal azonban egyértelműen az északnyugati átjáró és az északkeleti átjáró. Előbbi a Bering-szoros és a Labrador-tenger közötti 5200 tengeri mérföldes (~9600km) hosszúságú útvonalat jelöli, míg utóbbi a Bering-szoros és a Grönlandi-

⁸⁸ BUDZIK 2009: 9.

⁸⁹ Ziady 2021.

tenger közötti útvonalat jelenti, mely 4700 tengeri mérföld (~8700km) hosszú. Az Ázsia-Európa útvonal 6900 tengeri mérföldet jelentene, az északi-tengeri útvonal mentén, amit nagyjából 18 nap alatt lehet megtenni. Ezzel szemben a Szuezi-csatorna használatával ez az út jelenleg 30 napot vesz igénybe.⁹⁰ Egy további példa a Tokió-London útvonal, mely az északkeleti átvjáró használatával 14000 tengeri mérföldről, nagyjából 7600 tengeri mérföldre mérséklődik.⁹¹ Egyértelműen látható tehát, hogy igen komoly csökkenés érhető el Ázsia és Európa viszonylatban, mely elősegíti a kereskedelmi kapcsolatokat azáltal, hogy gyorsabbá és olcsóbbá teszi a szállítmányozást. Az optimálisabb úthossz miatt az energiafelhasználás is csökken, így talán a környezetre is kedvezőbb hatással lenne az arktiszi útvonalak használata, bár az is tény, hogy az Arktisz még sok tekintetben érintetlen, így lehetséges, hogy az intenzív hajózási forgalom megjelenése a térségben, ökológiai problémákhoz vezetne végül. A Nemzetközi Északnyugati-átjáró Program (INSROP) megvizsgálta 1993-1999 között a hajózhatóságát az átvjárónak (Murmanszktól a Berning-szorosig). Hiába jelent a jég nehézséget a hagyományos útvonalakhoz képest, ha azoknak is megvannak a maguk kihívásai és a Közel-Keleti politikai instabilitás és a kalózproblémák is jelen vannak. A jelenlegi orosz szabályozás (a következő fejezetben kerül kifejtésre) és a hozzá tartozó igen magas díj fizetésének

kötelezettsége még eltántorít sokakat a hajózástól ezen az átvjárón. Hiába tartunk ott, hogy egy jégtörő felszerelése, egy egyszerű hajóra már elegendő lenne nyáron, mégis a teljes díjat meg kell fizetni.⁹²

3. ábra: A térség lehetséges útvonalai és földgáz, valamint kőolaj területei. Forrás:

<https://www.weforum.org/agenda/2020/02/ice-melting-arctic-transport-route-industry/>, letöltés ideje: 2021.04.26.

⁹⁰ LEPAN 2020.

⁹¹ CSATLÓS 2011: 18-19.

⁹² CSATLÓS 2011: 142-144.

4. NEMZETKÖZI JOG AZ ARKTISZ VONATKOZÁSÁBAN

4.1. Bevezetés

Ebben a fejezetben igyekszem nemzetközi jogi szempontból is megvizsgálni a térséget, mivel úgy gondolom, hogy szükséges a vonatkozó nemzetközi jogi atmoszférát is bizonyos mértékig átlátni. A kutatásom közben többször is beleütköztem abba a ténybe, hogy sokszor nem túl egyértelműek a szabályozások vagy éppen nem térnek ki minden részletre. A nemzetközi jog az Arktisz, a Jeges-tenger esetében különösen bonyolult. Ez annak köszönhető, hogy egy, a természeti erők által olyan módon formált térségről van szó, mely az emberiség számára fontos, sőt kiemelkedően fontos irányba változik. Továbbá ez a változás a korábban tapasztalttól eltérően egyre jelentősebb, s az egyébként is nehezen létrejövő tengerjogi egyezmények egy ilyen szituációban létrejöttek természetéből fakadóan bajosak, elavultak lesznek. Amíg pedig nem áll a jelenlegi országok felett egy olyan hatalom, amely az egyes ország belső jogrendszeréhez hasonlóan képes kikényszeríteni a jog által lefektetett szabályokat, véleményem szerint a nemzetközi jogi értelmezése a térségnek meglehetősen nehézkes lesz, csak a témában jártas, ezáltal a megfelelő tudás birtokában levő személyek lesznek képesek kiigazodni az Arktisz nemzetközi jogi helyzetében. Nos, én ebbe a világba igyekeztem belépni és magammal hozni a megfelelő tudást a vizsgált témámhoz.

4.2. Az arktiszi területek kihasználása

4.2.1. Területi besorolás

Az egyik első, fontosabb tényező, amelyet meg kell ismerni, hogy a térség *res nullius* vagy *res communis omnium usus*. Ez azért fontos kérdés, mivel ha *res nullius* lenne, vagyis lakatlan terület/senkiföldje, akkor lényegében az okkupáció szabályai szerint elfoglalható lenne az Arktisz. Azonban a világtengerek közkincsnek számítanak, így a térség vizei *res communis omnium usus*-nak mondhatóak, vagyis olyan területeknek, amit minden ember használhat és amelyet nem lehet kisajátítani vagy elfoglalni.⁹³ A helyzet azonban az, hogy a tengerek és óceánok alatt elterülő hihetetlen mennyiségű kőolaj és földgáz, valamint egyéb ásványkincsek arra ösztönzik az érdekelt országokat, hogy minél jobban kitolják a szuverenitásuk alá tartozó vizek határait, s elképzelhető, hogy a jövőben jelentősen csorbul a *res communis omnium usus* területek kiterjedése. USA, Kanada, Norvégia, Dánia és Oroszország. Jelenleg ez az 5 ország tulajdonol olyan területeket, amelyek az Arktiszhoz köthetőek, ám az 1920. február 9-én kötött,

⁹³ KARDOS–LATTMANN 2010: 134-139.

párizsi Spitzberga Egyezmény, 8. cikkelye az összes aláíró félnek bányászati jogot ad, ez 38 államot jelent. 1925-ben a Kínai Népköztársaság is ratifikálta az egyezményt.⁹⁴

4.2.2. Szektorelmélet

Egy további fontos fogalom az úgynevezett szektorelmélet. A szektorelmélet alapján az Északi-sarkkörbe nyúló területű államok az országhatáraiktól egy vonalat húznak az Északi-sarkig, így meghatározzák, hogy mely arktiszi területek tartoznak hozzájuk (Pascal Poirier, 1907, kanadai szentároként vezeti ezt fel).⁹⁵ Érdekes módon Kanada sokáig úgy kommunikált, hogy ő ezzel az elmélettel nem ért egyet, azonban a cselekvése alapján valami nagyon hasonló logika mentén igyekszik kijelölni a szuverenitása alá tartozó arktiszi területeket (1970.02.19. Mitchell külügyminiszter szektorelméleti logika mentén, az arktiszi szigetvilág vizeit történeti jogcímen kanadainak minősíti).⁹⁶ Az oroszok a legnagyobb támogatói a szektorelméletnek bizonyos szinten, de valójában úgy gondolják, hogy nincs szükség rá, mert más hivatkozási alapokra tekintve, egyértelmű az orosz fennhatóság a területen. A norvég álláspont alapján igazságtalanság lenne kizárni a többi államot, ezért nem támogatják a szektorelméletet, Dánia sem támogatta, USA is a norvég állásponton van, részben azért is, mert nem nagyon lenne szárazföldi területe a szektorelmélet szerint, másrészt valóban azt gondolja, hogy nyílt víznek számít a terület és emiatt minden állam használhatja és senkinek sem lehet a tulajdona.⁹⁷

4.2.3. A jég a nemzetközi jogban

Mivel egy olyan területről van szó, ahol a jelentős csökkenés ellenére, a jég még sokáig szerepet fog kapni, tisztázandó, hogy a nemzetközi jog, hogyan viszonyul ehhez a természeti jelenséghez. Háromfelé osztja a jog a jeget. Az első a jégtábla, mely egy időszakos, lényegében pár hónapig vagy esetleg hétig létező, a szárazföldről elszakadt jég. A második a jégsziget, mely hatalmas méretű, korábban jégmez volt, mely nagyon sok idő alatt képződött (akár évszázadok), ezért nagyon masszív, így akár kutatóállomás is létrehozható rajta. Az utolsó pedig a már említett jégmez, mely a szárazfölddel összeköttetésben álló jégmező, amit a szárazföld meghosszabbításaként kell kezelni.⁹⁸ Az ENSZ Tengerjogi Egyezmény (UNCLOS) 7. cikke alapján a jégmez az alapvonalon belül helyezkedik el.⁹⁹ A jégszigetnél az a fontos, hogy nem számíthat szárazföldnek, mivel szárazföld/sziget az lehet, ami természetes úton jött létre és helyhez van kötve, ez utóbbi nem teljesül, ezért nem illetik meg a szigetek jogai (tehát

⁹⁴ THE SVALBARD TREATY

⁹⁵ PHARAND 1988: 3-11.

⁹⁶ CSATLÓS 2011: 48

⁹⁷ CSATLÓS 2011: 48-55.

⁹⁸ CSATLÓS 2011: 67-70.

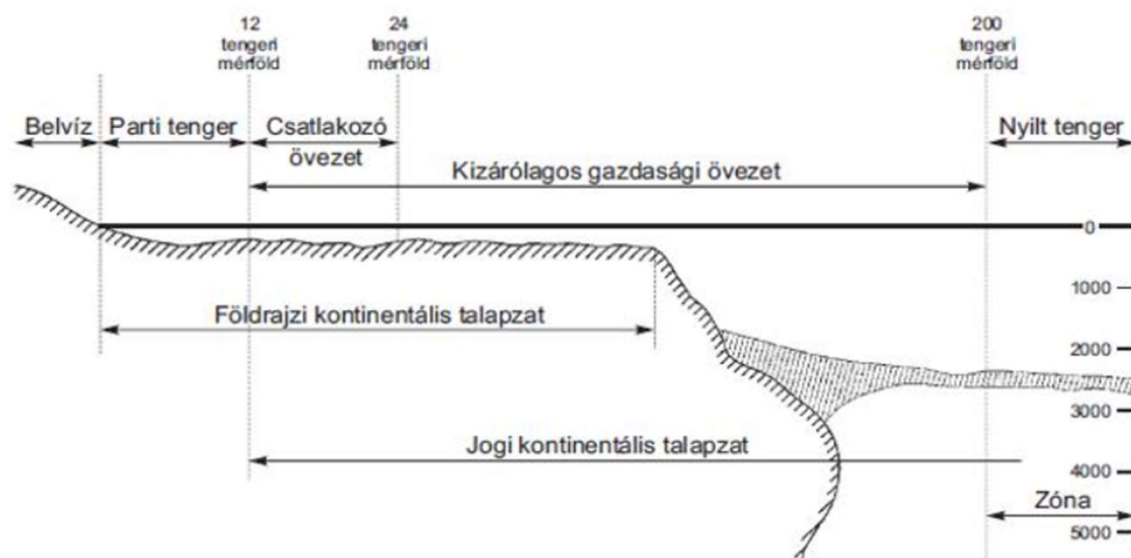
⁹⁹ UNITED NATIONS CONVENTION ON THE LAW OF THE SEA OF 10 DECEMBER 1982.

nincs parti tengerük és nem számítanak az alapvonal meghúzásánál). Azok a jégszigetek, amelyeken valamilyen mesterséges építményt emelnek vagy mesterségesen megvastagítják és helyhez kötik, mesterséges szigetnek számítanak, tehát be kell jelenteniük a mesterséges sziget létét, továbbá a sziget körül, ha szükséges, akkor arányosságra való tekintettel, egy maximum 500 méteres körben biztonsági övezetet hozhatnak létre, melybe nem léphetnek be más hajók.¹⁰⁰

4.2.4. Tengeri övezetek

Az alapvonalától számított 12 tengeri mérföldig található az úgynevezett parti tenger, a következő 12 tengeri mérföld a csatlakozó övezet, majd ezután maximum 176 tengeri mérföld a kizárólagos gazdasági övezet, ám ezután még maximum 150 tengeri mérföldig tart a kontinentális talapzat s ezzel együtt további, viszont gyengébb gazdasági jogok léteznek (lásd: 4. ábra). Ezután a mélytenger következik, amely esetében már a Nemzetközi Tengerfenék Hatóság (ISA) jogosult engedélyezni a kiaknázási tevékenységet (Kínai Népköztársaság¹⁰¹ résztvevő állama).¹⁰² A kizárólagos gazdasági övezetben a jégsziget felett joghatósága van az államnak, a kontinentális talapzat további részén joghatósága már nincs, viszont kizárólagos joga van a kutatáshoz és az erőforrások kiaknázásához, ezen túl már nincs kizárólagos joga az államnak.

103

4. ábra: Tengerjogi zónák. Forrás: Bruhács János: Nemzetközi jog II. Különös rész, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2010, 109.

¹⁰⁰ CSATLÓS 2011: 76.-78.

¹⁰¹ MEMBER STATES

¹⁰² KARDOS–LATTMANN 2010: 148-155.

¹⁰³ CSATLÓS 2011: 83-84.

4.2.5. Belterület vagy nemzetközi szoros és átjáró

A nemzetközi tengerszoros besorolás biztosítja az országokat az áthaladásról, ehhez két feltételnek kell teljesülnie az egyik az, hogy fontos hajózási útvonal legyen, a másik pedig az, hogy nyílt tengereket kössön össze.¹⁰⁴ Az északnyugati átjáró jelenleg Kanada belterülete, azonban ahogy olvad a jég, egyre nagyobb a forgalom az útvonalon és ezzel párhuzamosan egyre jobban megkérdőjeleződik a jogállása. A nagyrészt lakatlan Arktisz-szigetcsoporthoz már átnevezte Kanada Canadian Internal Waters-re és hadi hajókat is állomásoztat a térség vizein.¹⁰⁵ Kanada mindezt vélhetően azért is teszi, hogy ne nyilváníthassák az említett területeket terra derelictusnak (res derelicta), vagyis elhagyatott területnek, ugyanis ebben az esetben legitim lenne az okkupáció.¹⁰⁶ Jelenleg nem számít az északnyugati átjáró nemzetközi átjárónak/szorosnak, azonban ez még nem egy lezárt ügy. Az északkeleti átjáró is hasonlóan az északnyugati átjáróhoz szovjet, majd orosz belvíznek számított, hiszen az volt a tapasztalat, hogy senki más nem használja az útvonalat. Azonban ahogy egyre jobban megfigyelhető az olvadás, úgy lassan, de biztosan nemzetközi átjáróvá és szorossá válik ez az útvonal is. Hivatalosan azonban még nem számít nemzetközi átjárónak. Jelenleg, aki át akar hajózni ezen az útvonalon, annak az Északi Tengeri Útvonal Hatóságához kell kérelmet benyújtania. A kérelem alapján a hatóság megvizsgálja, hogy a hajó megfelel-e a biztonsági előírásoknak és hogy a kapitány megfelelően tapasztalt-e a Jeges-tenger térségében való hajózáshoz. Amennyiben nem, úgy egy kísérőhajó kell rendelni a kérelmező hajó mellé. Továbbá a belépő hajók tulajdonosainak megfelelő felelősségbiztosítással kell rendelkeznie az esetleges környezeti károk végett.¹⁰⁷

¹⁰⁴ CSATLÓS 2011: 113.

¹⁰⁵ CSATLÓS 2011: 122.

¹⁰⁶ CSATLÓS 2017.

¹⁰⁷ CSATLÓS 2011: 141-142.

5. A JEGES-TENGER TÉRSÉGÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ FONTOSABB KÍNAI ÉRDEKEK, ALAPELVEK ÉS POLITIKAI IRÁNYOK

5.1. Kína Arktisz Politikája (fehérvkönyv, 2018)¹⁰⁸

5.1.1. Kína látásmódja az Arktisz térségében zajló folyamatokkal kapcsolatban

Kína leszögezi, hogy a jég és hó olvadása következtében az Arktisz globális jelentőséget kap, emiatt a térség már meghaladja a régiós érdekeket, a történések hatással vannak a régió kívüli államok érdekeire és az emberiség közös jövőjére. Továbbá kifejti, hogy a kínai kormány az Arktisz térségének aktív résztvevője, aki erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a térség fenntartható fejlődése, békéje, stabilitása és biztonsága előmozduljon.

Az első fejezetben már szóba kerül a nemzetközi jog. Sok tekintetben fedi a tartalom az előző fejezetben tárgyaltakat, ám kitér a konkrét cselekvési jogaira azon országoknak, amelyek nem rendelkeznek szuverenitással valamely térségbeli szárazföld felett, így a tudományos kutatáshoz, halászathoz, tenger alatti kábelek és csővezetékek fektetéséhez, erőforrás feltáráshoz és annak kiaknázásához, kereskedelmi tevékenységhez, bányászathoz, átrepüléshez, szabad mozgáshoz és termeléshez való jogokra (a UNCLOS és a Spitzberga Egyezmény kerülnek megnevezésre). Kína egyértelműen úgy számol, hogy még az évszázad közepe előtt teljesen elfog olvadni a jég nyaranta és az így teret kapó kereskedelmi tevékenység jelentős hatással lesz a globális hajózásra, kereskedelemre és energiaellátásra, melyek masszív társadalmi és gazdasági változásokat idéznek elő.

5.1.2. Kína pozícionálása a térségben

Az egyik legfontosabb tény a nemzetközi közösség felé az, hogy Kína magát úgynevezett közel-sarkvidéki államnak tartja, akinek a gazdasági érdekeire, valamint éghajlati rendszerére és ökológiai környezetére (tehát környezeti biztonságára) közvetlen hatással van az Arktisz. Kiemeli továbbá, hogy szorosan részt vesz az Arktisz transzregionális és globális kérdéseiben, legyen szó éghajlatváltozásról, tudományos kutatásról, hajózási útvonalak kihasználásáról, erőforrások feltárájáról és kiaknázásáról, valamint a biztonsági és globális kormányzási kérdésekről. Előkerül Kína ENSZ BT állandó tagsága, melynek részeként missziójának tekinti a sarkvidéki békét és biztonságot. A dokumentum leszögezi, hogy Kína az egyik legfontosabb kereskedő és energiafogyasztó ország, így a tárgyalt térség erőforrásai és kereskedelmi útvonalai óriási hatással bírhatnak az ország energiastratégiájára és gazdasági fejlődésére. Kína úgy számol, hogy a technológiája, tőkéje, piaca, továbbá tudása és tapasztalatai nagy hatással lesznek a kereskedelmi útvonalak hálózatának bővítésére, ezenfelül

¹⁰⁸ CHINA'S ARCTIC POLICY 2018.

a part menti államok gazdasági fejlődésére is. Kína egyértelműen kommunikálja azt is, hogy 1925-ben deklarálta a Spitzberga Egyezményt.

Az ország kiemeli a tevékenységeit is a térséggel összefüggésben. 1996-ban a Nemzetközi Arktisz Tudományos Bizottság tagja lett, így 1999 óta több tudományos expedíciót szerveztek a térségbe, melyek fontos platformja a Hszüe Lung (Xuě Lóng 雪龙; hósárkány) kutatóhajó.¹⁰⁹ Kína 2004-ben megépítette az Arktiszi Sárgafolyó Állomást, a Spitzbergák nyugati felén. Kutatóhajójával és kutatóállomásával létrehozott egy megfigyelőrendszert, ami lefedi a tengert, a jeget, a légkört és a biológiai-geológiai rendszerét az Arktisznak. Fontos pont, hogy Kína 2013-tól megfigyelői státuszban van az Arktisz Tanácsban, melyet annak köszönhet, hogy jó kapcsolatot ápol a térség országaival. A dokumentum felhívja a figyelmet arra is, hogy több kínai vállalat már elkezdte felmérni a hajózási útvonalakhoz tartozó kereskedelmi lehetőségeket, valamint arra is, hogy Kína érdekei és tevékenysége túlmutat a pusztán tudományos kutatásokon. Végül kifejezésre juttatja Kína a dokumentum ezen fejezetének végén, hogy fontos szerepet kíván játszani az Arktisz relevanciájában létrejövő nemzetközi szabályok megfogalmazásában és a régiós kormányzásban. Kína az Öv és Út kezdeményezéssel lehetőséget biztosít a Sarkvidéki Selyemút létrehozására és az ehhez való csatlakozásra, mellyel elősegíti a térség gazdasági és társadalmi fejlődését.

5.1.3. Kína céljai és alapelvei a sarkvidéken

A célrendszer a következő: megérteni, megvédeni, fejleszteni és részt venni az Arktisz kormányzásában, hogy a térség országainak és a nemzetközi közösségnek az érdekeit megvédje, továbbá, hogy elősegítse a fenntartható fejlődést. Ezen célok elérésének érdekében pedig Kína: megnöveli kutatási kapacitásait a térségben; reagál a klímaváltozás régiós hatásaira; fejleszti az alkalmazott sarkvidéki technológiájának képességeit, elősegíti az innovációt és a hajózási útvonalak fejlesztését; részt vesz a sarkvidékkel kapcsolatos ügyek és tevékenységek szabályozásában és irányításában, továbbá megcéloz különféle hagyományos és nem hagyományos biztonsági fenyegetéseket a globális, regionális, multilaterális és bilaterális mechanizmusokon keresztül, valamint elősegíti egy ésszerű, igazságos és jól szervezett arktiszi kormányzási rendszer kiépítését és fenntartását. Mindezekkel és a nemzetközi közösség együttműködésével Kína, a szándéka szerint, közös jövőt épít az emberiség számára az Arktiszon úgy, hogy a saját érdekeinek érvényesítése közben szem előtt tartja a többi ország érdekeit. A célok sikerességének érdekében Kína megfogalmazza a „tisztelet, együttműködés,

¹⁰⁹ Megjegyzés: 2019-ben Kína vízre bocsájtotta első sajátgyártású jégtörőhajóját Xuě Lóng 2 néven.

win-win szituációk és fenntarthatóság elvét”. A tisztelet azt jelenti, hogy a sarkvidéki országok szuverenitását tiszteletben kell tartani, ám a nem sarkvidéki államok, régióban végzendő tevékenységeinek jogait is tiszteletben kell tartani. Az együttműködést egy eszköznek tekinti Kína arra, hogy részt vegyen a térség ügyeiben, tehát a multilaterális és bilaterális csatornákon, az állami és nem állami szervezetekkel is együttműködést szeretne Kína az erőforrásfelhasználás, a hajózási útvonalak, az éghajlatváltozás, a tudományos kutatás és a környezetvédelem terén. A win-win szituáció azt jelenti, hogy mindenkinek, tehát a sarkkörü és a nem sarkkörü államoknak is kölcsönösen előnyös tevékenységre kell törekednie. A fenntarthatóság pedig azt jelenti, hogy az egyes országok tevékenysége a térségben összehangolandó az ökológia védelmének érdekeivel.

5.1.4. Kína részvétele az Arktisz ügyeiben

Az első pont a tudományos kutatásokkal foglalkozik. A kutatás relevanciájának szűrőjét használva két pontot emelnék ki. Az egyik fontos tény, hogy Kína ismét kiemeli a tiszteletet, tehát minden félnek joga van a hatályos szabályozások szerint kutatásokat végezni, így például kutatóállomásokat létrehozni, vizsgálni a klímaváltozás hatásait, illetve a jeget. A másik fontos tény amellet, hogy Kína növeli a kutatásra szánt tőkéjének mértékét az, hogy a mélytengeri feltárás, a jégzóna feltárása, a sarkvidéki kőolaj és földgázfúrás és kitermelés, a megújuló energia fejlesztése és az új típusú jégtörők fejlesztése kerül megnevezésre, mint szorgalmazandó fejlesztési területek. Természetesen az ezeket a területeket kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése is terítéken van. Ezután, a dokumentumban Kína környezetvédelmi elveket fejt ki majd rátér a sarkvidéki erőforrások felhasználására. Ezt a részt négy főbb területre bontja miután kifejti, hogy ösztönzi a kínai vállalatokat arra, hogy a tőke, technológia és hazai piac kihasználásával vegyenek részt az Arktisz erőforrásainak feltárásában és hasznosításában, akár nemzetközi együttműködések által. Az első főbb terület a hajózási útvonalakról és azok fejlesztéséről szól. Három útvonalat nevez meg a dokumentum, az északkeleti, az északnyugati és a központi átjárót. Kína úgy számol, hogy a klímaváltozás miatt az ezeken áthaladó kereskedelem jelentősen megnő. Az ezekkel az útvonalakkal kapcsolatos nemzetközi jogi viták rendezésére szólít fel Kína. Reményét fejezi ki az ország aziránt, hogy a hajózási útvonalak fejlesztése következtében a Sarkvidéki Selyemút megépülhet. Ennek érdekében egyrészt szorosabb nemzetközi együttműködést szeretne (kiépítés és fenntartás), azonban ő maga ösztönzi is a vállalkozásait, hogy vegyenek részt az útvonalak infrastruktúrájának építésében, végezzenek próbautazásokat, hogy a kereskedelem szabályozottan mehessen végbe az útvonalakon, Folyamatos a navigációs kutatások végzése is annak érdekében, hogy az útvonalak biztonsága

és logisztikai kapacitásai javuljanak. A második főbb terület a nem élő erőforrások feltárása és kiaknázása, tehát a kőolaj, a földgáz, az ásványi anyagok és a megújuló energiaforrások. Először is a dokumentum leszögezi, hogy a fosszilis energiahordozók feltárásában és kiaknázásában a kínai vállalatoknak részt kell venniük, ám figyelembe kell venni a nemzetközi jogot és az ökológia védelmét. Ezután azonban kitér arra is, hogy a térség nagyon gazdag a szél és a geotermikus energiaforrásokban s az országnak ezeknek a feltárásában, valamint a tisztaenergiatermeléshez szükséges technológiák kifejlesztésében is előre kell lépni. A harmadik terület az élő erőforrások hasznosítására tér ki. Kína kifejti, hogy az éghajlatváltozás a halállományokat északabbra szorítja, így potenciálisan új halászerületté válhat a térség a jövőben. Kína támogatja az ésszerű halászatot a térségben és ennek érdekében támogatna egy sarkvidéki halgazdálkodási szervezet felállítását. A negyedik, egyben utolsó főbb terület pedig a turizmus. Kína úgy véli, hogy az Arktisz térségében érdemes lenne kifejleszteni a turizmust és ennek érdekében ösztönzi a vállalkozásokat Kínában arra, hogy ennek feltételeit teremtsék meg. A negyedik pont Kína aktív részvételéről szól a sarkvidéki kormányzásban. Kína kifejezi ismét azt a törekvését, hogy nemzetközileg szabályozott legyen teljes mértékben a régió, így például pontos halászati szabályozások lépjenek érvénybe. Jelenleg az ENSZ Alapokmányát, a UNCLOS-t és a Spitzberga Egyezményt tartja irányadónak, de elismeri a nemzetközi szervezeteket is, mint fórumokat a szabályok kialakításához. Az egyik ilyen a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet, melynek tagja Kína, egy további pedig az Arktisz Tanács, melynek elsődlegességét a Kínai Népköztársaság elismeri a térségben, sőt a megfigyelői státusza ellenére hajlandó szakembereket delegálni a Tanács munkacsoportjaiba, hogy létrejöjjenek a térséget teljes mértékben lefedő szabályozások. Itt is megjelenik az Övezet és Út kezdeményezés, mely apropóján Kína kifejezi reményét aziránt, hogy az összeköttetése Észak-Európával létrejön a Sarkvidéki Selyemút kiépítésével. Majd kiemeli a dokumentum, hogy Kína és az Egyesült Államok között éves párbeszéd indult az Arktisszal kapcsolatos kérdések mentén, Oroszországgal 2013 óta történik sarkvidéki párbeszéd, valamint 2012-ben Kína és Izland aláírták az Északi-sarkvidéki Együttműködési Keretmegállapodást, továbbá kétoldalú párbeszédet folytat az Egyesült Királysággal és Franciaországgal is a tengerjogról és a térséggel kapcsolatos kérdésekről. Az utolsó pont pedig a béke és stabilitás támogatásáról szól, melyben a fő üzenete Kínának, hogy az Arktisz térségének a békés felhasználását támogatja elsősorban. Végül pedig a dokumentum zárásában megjelenik a szándék arra, hogy a többi nagyhatalommal együttműködve, Kína szeretné megragadni a sarkvidék fejlesztésének történelmi lehetőségét.

5.2. Energiaéhség

Kína 2018-as Arktisz politikája több helyen is megemlítette, hogy az országnak jelentős érdeke az, hogy a térség energiahordozóinak feltárásában és kiaknázásában részt vegyenek a kínai vállalatok. Annak fényében, amit az energiahordozók és a Kínai Népköztársaság kapcsán már kifejtettem, a dokumentum megfogalmazása helytálló. A Kínai Népköztársaság fejlődése megkívánja, hogy egyre nagyobb és nagyobb mennyiségben álljon az ország rendelkezésére az energia, hiszen Kína energiafogyasztása óriási méreteket ölt. Az ország messze több energiát fogyaszt, mint Európa (23,282TWh) és mint az Egyesült Államok (26,291TWh) az éves 39,361TWh fogyasztásával, mellyel a bolygó összesített energiafogyasztásának 24-25%-át teszi ki.¹¹⁰ A már ismertetett mennyiségű fosszilis energiahordozó és a fehérekönyv által említett megújuló energiaforráspotenciál a térségben egyértelműen érdekelté teszi tehát Kínát abban, hogy minél jobb kitermelési pozíciókat szerezzen.

A térségben Kína legfontosabb szövetségese Oroszország, s energiaügyben is egyértelműen az oroszokkal tud Kína együttműködni, hogy minél jobb feltételeket biztosítson magának. Ennek érdekében például Kína együttműködik Oroszországgal és Franciaországgal is a Jamal-félszigeten, ahol földgázkitermelés zajlik. Továbbá az orosz Gazprom és a kínai CNPC közötti megállapodás végeredményeképpen a CNPC 20%-os részesedést szerzett az Európába irányuló Jamal fölgázvezeték esetében. Ezen túlmenően a pedig a Szibéria Ereje földgázvezeték kínai hitelből épült meg és ezen Kína évi nagyjából 38 milliárd köbméter földgázt tud venni Oroszországtól.¹¹¹ Vélhetően 2025-ig az Arktisz politika és a Sarkvidéki Selyemút meghirdetése előtti szint négyszeresét fogja elérni az Oroszországból, Kínába történő földgázexport.¹¹² Ezen túlmenően pedig a Novatek orosz vállalat szintén a Jamal-félszigeten 16,5 millió tonna kapacitású LNG terminált épített ki, ami azért fontos, mert Kína nyitott arra, hogy cseppfolyósított gázt vásároljon.¹¹³

5.3. Áruszállítás, közlekedés, Egy Övezet Egy Út kezdeményezés, a Sarkvidéki Selyemút (Polar Silk Road)

Ennél az alfejezetnél látom szükségét annak, hogy szót ejtsek az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezésről.¹¹⁴ A 2008-as gazdasági világválság után, mint már a kutatás elején említettem, látszódtott, hogy Kína erősebb, mint azt az USA gondolta. 2011-ben az akkor secretary of state, vagyis az Egyesült Államok külügyminisztere, Hillary Clinton a Foreign

¹¹⁰ RITCHIE-ROSER.

¹¹¹ *Megjegyzés: tervben van, hogy Észak-Kína helyett Sanghai legyen ennek a vezetéknek a végpontja a jövőben.*

¹¹² BIMBA 2018: 6,10.

¹¹³ PLETZER 2020.

¹¹⁴ *Megjegyzés: a programot hívják még Öv és Útnak, továbbá Új Selyemútnak is.*

Policy-ben tesz közzé egy cikket, melynek címe az, hogy America's Pacific Century, ez lényegében azt takarja, hogy az USA Ázsia felé fog fordulni, mivel Európa már nem igényli az Egyesült Államok segítségét, hiszen stabilitás jött létre.¹¹⁵ Ugyanebben az időszakban az elnök, Barack Obama egy beszédet tart az ausztrál parlamentben, mely során szintén kitér a Pivot to Asia/Rebalancing külpolitikai fordulatra, ami az Európától való elfordulást és a Kelet-Ázsiára való fókuszot foglalja magában.¹¹⁶ Ezután kerül a Központi Katonai Bizottság és a Kínai Kommunista Párt élére 2012-ben Xi Jinping, majd 2013-ban elfoglalja pozícióját elnökként. Még ebben az évben meghirdeti Kazahsztánban az Egy Övezet, Egy Út, gigantikus horderejű külpolitikai zászlóshajóját Kínának, mely során Kína a saját érdekei mentén kívánja kialakítani a kereskedelmi útvonalak és infrastruktúra hálózatot Eurázsiaiban, ezzel a gazdasági centrumot áthelyezvén a térségre s a gazdasági diverzifikációját növelve.¹¹⁷ A projekt céljait azonban jól alátámasztja, hogy a Trump-adminisztráció által folytatott ellentétes politika miatt Kína már nem érezte annyira fontosnak az Öv és Út kezdeményezését, így gyakorlatilag azonnal elkezdte csökkenteni az ODI mértékét, vagyis a kimenő közvetlen befektetéseit.¹¹⁸

A kutatásnak nem célja ennek a programnak a részletes kifejtése, ám mindenképp szükséges megérteni azt annak érdekében, hogy Kína Arktisz politikája érthetőbb legyen, hiszen Kína bevonta a térséget erőteljesen az Új Selyemút projektjébe, mégpedig a Sarkvidéki Selyemút (útvonalért lásd: 5. ábra) képében, amely részese az egész nagy kezdeményezésnek. A dokumentum többször is kiemeli az Új Selyemút programot és a Sarkvidéki Selyemutat. Lényegében a Sarkvidéki Selyemút is hasonló célokat kapott, mint az elődje, azzal a különbséggel, hogy az Arktisz térségében helyezik el geopolitikailag és korlátozzák is erre a térségre, ezzel is kihangsúlyozva azt, hogy nem egy teljesen különálló kezdeményezéséről van szó Kínának. Új útvonalak létrehozása a cél, azonban ahhoz, hogy ezek valóban biztonságosan, hatékonyan és jól funkcionáljanak még sokat kell tenni Kína szerint. A program céljaként a térség országainak és az egyéb, csatlakozni kívánó országoknak az egyes célkitűzéseit kapcsolná össze Kína, hogy egy koordinált és kompatibilis úthálózat jöjjön létre. Ehhez szükség van természetesen arra, hogy a navigáció kérdése megoldott legyen (ennek érdekében Kína 2022-ben tervez felbocsájtani egy műholdat, aminek kifejezetten a sarkvidéki hajózási útvonalak figyelése lenne a célja),¹¹⁹ hogy a megfelelő mentési feladatok biztosítva legyenek a térségben egy baj esetén, hogy megtalálják azt az útvonalat, amely a legnagyobb biztonsággal

¹¹⁵ P. SZABÓ 2020: 24; CLINTON 2011.

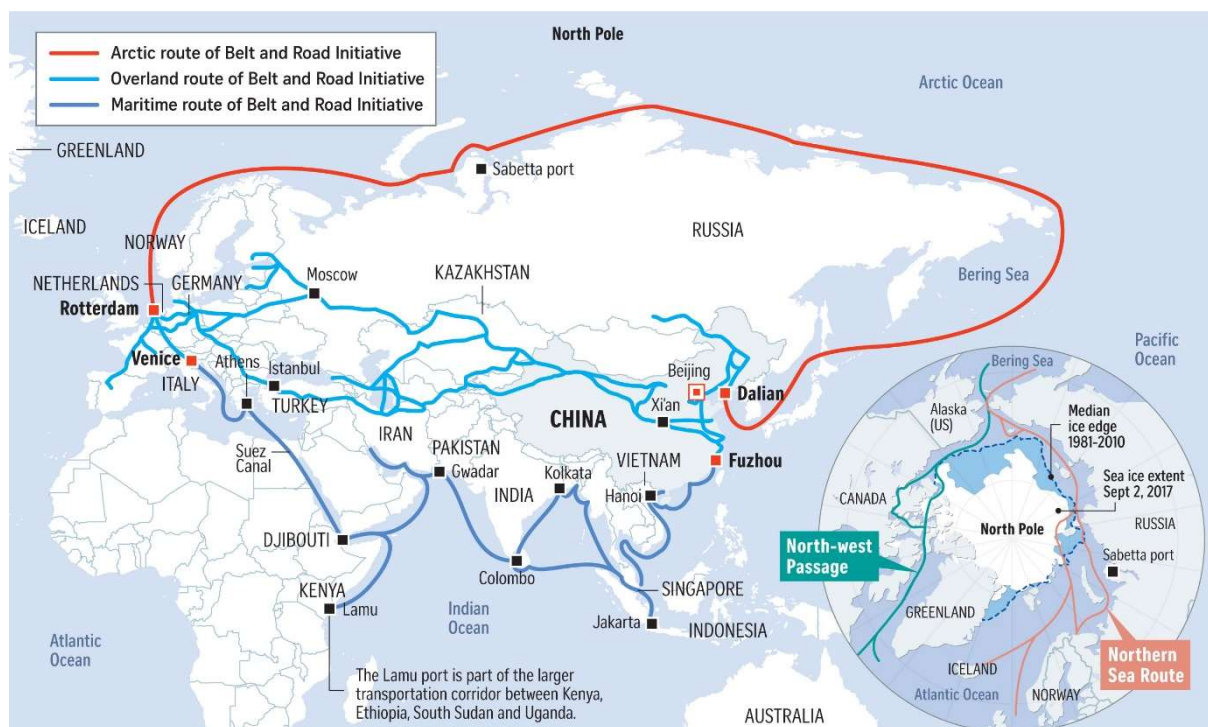
¹¹⁶ OBAMA 2011.

¹¹⁷ XI 2013.

¹¹⁸ KENTON 2020.

¹¹⁹ HUMPERT 2020.

hajózható és hogy a kikötőket is felkészítsék az áruszállítással kapcsolatos logisztikai feladatok ellátására, valamint a földgáz és kőolaj szállításához szükséges infrastruktúra is kiépítésre kerüljön. A Kínai Népköztársaság legnagyobb hajózási vállalata a COSCO 2019-ben már 14 utat tett meg az Arktisz térségén keresztül, a Kína-Észak-Európa útvonalon, ezzel rengeteg pénzt és időt megspórolva.¹²⁰ Egy 2020-as adat szerint a Sarkvidéki Selyemúton már 331 hajó kelt át, megmozgatva mintegy 33 millió tonna árucikket.¹²¹

5. ábra: A Sarkvidéki Selymút és az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés eredeti útvonalai. Forrás: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/chinas-polar-ambitions-cause-anxiety>. letöltés ideje: 2021.04.26.

Úgy vélem, hogy egyértelmű tehát az a tény, hogy Kína fontos érdekének tekinti hajózási szempontból is a térséget, hiszen a Dél-Kínai tenger, a Malaka-szoros és a Szuezi-csatorna útvonala nem csak, hogy hosszabb, veszélyesebb és érzékenyebb bizonyos tekintetben, de az USA egyértelműen a befolyása alatt tartja, így ha Kína nemzeti érdekének tekinti, hogy globális szállítási útvonalak felett legyen befolyása, úgy a sarkvidéki szállítási útvonalak számára egyértelműen nemzeti érdeket takarnak, továbbá egy újabb részét képezhetik egy Kína által kialakított világrend kialakulásának.

5.4. Kínai védelempolitikai kérdések a térségben

A hagyományos érdekek közé természetesen a mai napig beletartozik a védelempolitika. Általánosságban, az elérhető angol és magyar nyelvű források között nem találni olyat, amely

¹²⁰ HUMPERT 2019.

¹²¹ LEHET A SZUEZI-CSATORNA PÁRJA AZ ÉSZAKKELETI ÁTJÁRÓ? 2021.

arra utalna, hogy Kína jelenleg vagy a közelmúltban katonai bázisokat működtetne vagy a haditengerészetét képviseltetné a térségben. Egyik fehérkönyvében sem szerepel, hogy katonai jelenlétet szeretne a térségben, sőt a sarkvidéki politikájában egyszer ki is emeli, hogy elsősorban azt szeretné, ha a térségben nem lenne katonai jelenlét. Ugyan a kutatás nem hozott forradalmi eredményeket, de néhány védelempolitikához köthető tény sikerült kibogozni.

Az egyik fontos kérdés a biztonságpercepció. Ugyan ezt jelentősen lehet befolyásolni, ám mégis megdöbbentő az az információ, amely arról szól, hogy hogyan gondolkodnak az amerikai katonai tisztek és diplomáciai vezetők: „117 interjút készítettem az arktiszi térségben elhelyezkedő amerikai katonai és diplomáciai tisztségviselőkkel és a kínaiak mindig felmerültek. Amikor az arktiszi fenyegetettségükről kérdeztem, akkor bár Oroszországot sokszor fel sem hozták, de a klímaváltozás után Kína következett.”¹²²

Kína fehérkönyve a sarkvidéki politikájáról annak ellenére indított el folyamatokat, hogy egy szó sem esik benn arról, hogy Kína védelempolitikai kérdést akarna csinálni a térségből. A NATO főtitkára, Jens Stoltenberg¹²³ a dokumentum létrejöttének következtében, kifejezi aggodalmát a kínai sarkvidéki jelenléttel kapcsolatban.¹²⁴ Szintén 2019-ben történik meg az, hogy májusban egy Alekszandr Sirokorad nevű orosz katonai szakember felveti annak lehetőségét, hogy Oroszország támogatást nyújthatna kikötőivel a kínai sarkvidéki tengeralattjáróknak, továbbá létesülhetne egy közös, sarkvidéki, orosz-kínai légi és rakétavédelmi rendszer. Pár hónappal később Peking meghívást kap az orosz pekingi nagykövettől, hogy a sarkvidéki politikájában lefektetett Sarkvidéki Selyemút biztosítása érdekében, Kína fektessen be sarkvidéki orosz kikötők és infrastruktúrafejlesztésekbe. Szintén a Sarkvidéki Selyemútban lefektetett kereskedelmi hajózást elősegítő elemmel, a navigációval kapcsolatban kerül elő egy érdekes tény. A kínai navigációs rendszer, a BeiDou (BDS, 北斗卫星导航系统) 3-as változata teljesen elkészült 2020-ban, mellyel a Kínai Népköztársaság globális helymeghatározó rendszere elkészült.¹²⁵ Ennek egy földi komponense található meg a Spitzbergákon. Ezek segítségével bár papíron a kereskedelmi hajózást segítik elő, ám az amerikai GPS-hez hasonlóan, többek között a rendszer biztosítani képes a rakéták pozicionálását is, tehát Kína ezen képességét tekintve, potenciális fenyegetettséget jelent az Arktisz térségében. A Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetével kompatibilisen épült

¹²² LUHN 2020.

¹²³ *Megjegyzés: Jens Stoltenberg NATO főtitkári pozíciója előtt norvég miniszterelnök volt, így kompetensnek tekinthetjük véleményem szerint a sarkvidéki kérdésekben.*

¹²⁴ MAIR–PACKHAM 2019.

¹²⁵ BEIDOU: CHINA LAUNCHES FINAL SATELLITE IN CHALLENGE TO GPS 2020.

meg a Hósárkány 2, mely Kína első sajátépítésű jégtörőhajója, így alkalmas lehet a tengeralattjárók mentésére is. Továbbá Kína, az amerikai és orosz példát követve rövidtávú jégtáborokat (冰站) hoz létre a térségben, melyek a tudományos tevékenység mellett alkalmasak arra is, hogy a tengeralattjárók személyzetének kiképzési helyszínéül szolgáljanak. Kína nemcsak nukleáris meghajtású jégtörőt tervez építeni, de ahogy azt már korábban kifejezésre juttattam, a nukleáris meghajtású tengeralattjárókra is nagy hangsúlyt fektet, melyek az Arktisz jége alatt sokkal nehezebben észlelhetőek és meglehetősen nagy fenyegetést jelenthetnek az Egyesült Államokra, Kanadára és Észak-Európára nézve. Amennyiben pedig Kína eléri azt, amit az arktiszi politikájában lefektetett, vagyis szabályozott és szabadon átjárható lesz a térség a nemzetközi jogot tekintve, úgy jogilag a tengeralattjárók is szabadabban fognak tudni mozogni a térségben.¹²⁶

Jól látható tehát, hogy bár a hivatalos kommunikációban Kína nem szeretne katonai jelenlétet látni az Arktiszon, mégis vannak árulkodó jelek, melyek szinte mindegyike egyszerre fogható fel gazdasági és kutatói vagy akár katonai jellegűnek is.

¹²⁶ BRADY 2019.

ÖSSZEGZÉS

A 21. század egyik alapvető fontosságú mozgatóereje a klímaváltozás lesz, sőt, valójában már az. A környezeti, társadalmi, politikai, katonai és gazdasági biztonságot is erőteljesen befolyásolja mindaz, ami a globális klímaváltozás következményeképp történik. Minderre az Arktisz vizsgálata is bizonyosságul szolgál, hiszen a kutatás során fény derült arra, hogy ökológiai katasztrófa van készülőben a térségben, a humánbiztonságot érintő veszélyforrások és fenyegetések kerülnek előtérbe, a nemzetközi politikai folyamatokat megbolygató, a békét garantáló *status quo* rendszerek dőlnek össze, védelempolitikai fenyegetettségek képződnek a térségben a jég olvadása miatt és nem utolsósorban a világgazdaságot és kereskedelmet teljesen felforgató folyamatok vannak készülőben, melyek új kereskedelmi centrumok létrejöttével, korábbiakat fognak a mélybe taszítani. S mivel egy természeti jelenség avatkozik be ily mértékben a civilizációnk működésébe, így véleményem szerint égető szükség van multidiszciplináris kutatások végzésére, melyek természettudósok és társadalomtudósok együttműködésével készülnek el.

Főbb kérdéseimre sikerült válaszokat kapnom a kutatás során. Bebizonyosodott, hogy Kína tevékenyen vesz részt az Arktisz térségében. Teszi ezt egyrészt amiatt, mert szüksége van az energiahordozókra, teszi amiatt, mert az új kereskedelmi útvonalak mentén a saját elképzelései szerint alakíthatja Eurázsia kereskedelmét, valamint teszi azért is, mert egy új térséget a saját érdekei mentén szabályozhat és rendezhet be, ezzel is jobb pozíciót szerezve ahhoz, hogy egyszer átvegye az Amerikai Egyesült Államoktól a globális hegemon szerepét. Mindezeknek természetesen az a haszna Kína számára, hogy fejlődhet a gazdasága, ami által javulhat az életminőség Kínában, a főbb döntéshozói fórumokon is előnyként számíthat a térségben elért pozíciója, ami további érdekérvényesítő hatással jár. Új szövetségesekre tehet szert Kína és rendelkezhet az energiahordozók egy nagyobb része felett, ha sikerrel járnak a térségbeli törekvései. Láthatóan ezek érdekében Kína igyekszik diplomáciailag a legjobb helyzetet kialakítani, ám mindeközben a reálpolitika eszközeivel is vélhetően fel fog lépni, így elrettentőképességet építhet ki a térségben. Nemzetközi szervezetekbe lép be s javaslatot tesz újabbak létesítésére, ezzel is javítva a pozícióját. Kína ismét hosszabb távon tervez, melynek vélhetően meglesz a gyümölcse. Az elmúlt években meghozott, a térségre ható döntései vélhetően a jövőben nagy támaszai lesznek, amikor a többi nagyhatalom is megjelenik majd az Arktiszon, hasznot követelve. A nemzetközi jogot ismeri Kína és ki kívánja használni azt a tényt, hogy közel sincs kielégítően leszabályozva a térség. Kanada és Oroszország még ragaszkodnak a korábban kialakult helyzethez, ám mivel se Kínának, se az Egyesült

Államoknak nem áll érdekében ennek a helyzetnek a megőrzése, így vélhetően a kellő időben változások fognak történni, a kérdés csak az, hogy ekkor mely nagyhatalomnak lesz több eszköze az érdekeinek az érvényesítéséhez. Az is bebizonyosodott, hogy a hajózhatóság tény és a közeljövőben még inkább azzá válik, részint a klímaváltozás következtében olvadó jégnek, részint pedig a Sarkvidéki Selyemút infrastrukturális beruházásainak köszönhetően. S végül bár az angol nyelvű szakirodalomban és primer forrásokban nehéz bizonyítékot találni, de valószínűleg a kutatásom arra enged következtetni, hogy Kína rendel védelempolitikai célokat is a térségbeli politikájához.

Hipotéziseim közül az első kettő egyértelműen igazolást nyert. Kína igenis törekszik arra, hogy hajózásra használja a Jeges-tengert, továbbá Kína valóban szeretné, ha az ő érdekei mentén alakulna az Arktisz térségének nemzetközi szabályozása. Ez már csak abból is látszik, hogy közel-sarkvidéki államnak deklarálta magát 2018-ban s abban is, hogy bár csak megfigyelő az Arktisz Tanácsban, mégis erőteljesebben próbálja érvényesíteni az érdekeit benne. Kevésbé egyértelműen, ám mégis igazoltnak vélem azt a hipotézisemet, hogy Kína ellensúlyozni szeretné az USA politikáját. Az Egyesült Államok beszorította Kínát a Dél-Kínai tengeren a régiós politikájával és ezért Kína csak úgy tudja ezt ellensúlyozni, ha az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezését sikerre viszi, ennek a programnak pedig része a Sarkvidéki Selyemút. Végül pedig szintén nem teljesen egyértelmű, de igazoltnak vélem azt a hipotézisemet, miszerint Kína szeretné betonozni magát elsőszámú gazdaságként. Az Arktisz térsége által kínált lehetőségek gyakorlatilag biztosítanak Kínának szinte teljes egészében ezt a pozíciót s a sarkvidéki politikája egyértelműen ilyen célokat is meghatároz.

A Kínai Népköztársaság új helyzet elé állítja a II. Világháború után kialakult világrendet. Az ország működésében nem csupán egy feltörekvő államot ismerhetünk fel, de mindeközben egy többezeréves, érett és komoly civilizációt is, mely évezredek óta volt sikeres s most újból követeli magának az elvesztett pozícióit. A vizsgálatom során egyértelműen kiderült, hogy Kína sokkal nagyobb gondot fordít a stratégiájának tervezésére, mint ahogy azt a nyugati társadalmak feltételeznék. Kína hosszútávra tervez és ennek megfelelően cselekszik, igyekszik kitapintani azt az útvonalat, mely elhozza a sikert a számára. Mindezt pedig mérnöki pontossággal viszi véghez. Számomra hasonló Kína helyzete a 19. század második felében felemelkedni kívánó Német Birodalomhoz. Azt láthatjuk, hogy ekkoriban a németek gazdasága jelentős volt, melyhez társulnia kellett volna olyan pozícióknak, melyek a világpolitikai döntéshozatali asztalhoz engedik őket. Ezt megtagadták tőle, hiába kérte a gyarmatok újrafelosztását, nem engedtek neki. Ez ahhoz vezetett, hogy az akkori világrend kereteit a Német Birodalom

korlátozott térben való növekedése addig feszítette, míg az darabjaira nem hullott milliók életét követelve. Úgy vélem, még ha nem is teljesen hasonló a helyzet, hiszen a Kínai Népköztársaság állandó tagja az ENSZ Biztonsági Tanácsának, mely a jelenlegi világrend egyik legfőbb döntéshozó szerve, mégis Kína úgy ítéli meg, hogy a méreteihez és a benne rejlő potenciáljához képest nem kap elég teret s az ENSZ BT-vel és magával az ENSZ-szel kapcsolatos kritikák, melyek működésképtelennek tartják a szervet, sokszor bizonyulnak valósnak. Az utóbbi időben tapasztalt leszorítása Kínának pedig tovább súlyosbítja a helyzetet, mely a már említett képpel élve, szétfeszítheti a jelenlegi világrend kereteit a klímaváltozás által okozott elképesztő nehézségek közepette. Úgy gondolom, hogy érdemes minden biztonságpolitikával és nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szakembernek óvó szeméit az Arktisz térségére vetnie. Egy új helyzet kialakulását figyelhetjük meg s ha a kínai és orosz cselekvésre nem érkezik kellő időben és minőségben a nyugati országok részéről válasz, úgy hamarabb találhatja az elmúlt ötszáz évet meghatározó európai, keresztény civilizáció magát másodhegedűsi pozícióban, mint azt a legtöbben képzelnénk. Egy régi kínai mondás – amely az ellenséges hajóraj felgyújtására készülő Zhuge Liang tábornok szavait idézi – meglehetősen jól írja le a helyzetet: „Minden készen áll, csak a keleti szél hiányzik” (万事俱备只欠东风).

IRODALOMJEGYZÉK

1163/2020. (IV. 21.) KORM. HATÁROZAT MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJÁRÓL

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG NEMZETVÉDELMI TÖRVÉNYE (中华人民共和国国防法) 2020. In: http://www.mod.gov.cn/regulatory/2020-12/27/content_4876050.htm, letöltés ideje: 2021.04.22.

ALBERT, ELEANOR. 2021. *China and Russia Show Solidarity at Meeting of Foreign Ministers*. In: <https://thediplomat.com/2021/03/china-and-russia-show-solidarity-at-meeting-of-foreign-ministers/>, letöltés ideje: 2021.04.22.

ALDEN, CHRIS. 2010. *Kína az afrikai kontinensen*. Pécs, Publikon kiadó.

ALMÁSI TAMÁS–SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA. 2018. „A lefagyott halál, a globális felmelegedés és klímaváltozás egészségügyi hatásai.” In: *Szakmai Szemle* 2018/1. 169-184.

ARCTIC SEA ICE MINIMUM. In: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/arctic-sea-ice/>, letöltés ideje: 2021.04.25.

ATTENBOROUGH, DAVID. 2020. *A Life on Our Planet*.

BEIDOU: CHINA LAUNCHES FINAL SATELLITE IN CHALLENGE TO GPS 2020. In: <https://www.bbc.com/news/business-53132957>, letöltés ideje: 2021.04.26.

BHUTADA, GOVIND. 2021. *Rare Earth Metals Production is No Longer Monopolized by China*. In: <https://elements.visualcapitalist.com/rare-earth-metals-production-not-monopolized-china/>, letöltés ideje: 2021.04.21.

BIMBA GERGELY. 2018. *Kína gazdasági kapcsolatai Oroszországgal, a geopolitikai érdekek tükrében*. In: https://kki.hu/assets/upload/25_KKI-elemzes_CHN-RUS_Bimba_20180723.pdf, letöltés ideje: 2021.04.26.

BOAT COLLISIONS SPARK JAPAN-CHINA DIPLOMATIC ROW 2010. In: <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11225522>, letöltés ideje: 2021.04.21.

BORGER, JULIAN – LEWIS, PAUL – MASON, ROWENA. 2014. *EU and US impose sweeping economic sanctions on Russia*. In: <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/29/economic-sanctions-russia-eu-governments>, letöltés ideje: 2021.04.19.

BRESLIN, SHAUN. 2013. „*China and the global order: signalling threat or friendship?*” In: *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 89/3. 615-634.

BUDZIK, PHILIP. 2009. *Arctic Oil and Natural Gas Potential*. In: https://www.eia.gov/analysis/studies/archive/2009/arctic/pdf/arctic_oil.pdf, letöltés ideje: 2021.04.25.

CHAN MINNIE. 2021. *China is looking for 'a significant breakthrough' by making its next aircraft carrier nuclear-powered*. In: <https://www.businessinsider.com/china-next-aircraft-carrier-likely-nuclear-powered-sources-say-2021-3>, letöltés ideje: 2021.04.22.

CHINA COAL 2016. In: <https://www.worldometers.info/coal/china-coal/>, letöltés ideje: 2021.04.22.

CHINA OIL 2016. In: <https://www.worldometers.info/oil/china-oil/>, letöltés ideje: 2021.04.22.

CHINA: LOCATION AND TERRITORY. In: https://cpcchina.chinadaily.com.cn/2013-01/09/content_16098459.htm, letöltés ideje: 2021.04.21.

CLINTON, HILLARY. 2011. *America's Pacific Century*. In: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, letöltés ideje: 2021.04.26.

COOK, JOHN. 2009. *The CO2/Temperature correlation over the 20th Century*. In: <https://skepticalscience.com/The-CO2-Temperature-correlation-over-the-20th-Century.html>, letöltés ideje 2021.04.25.

COUNTRY ANALYSIS EXECUTIVE SUMMARY: CHINA 2020. In: https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/China/china.pdf, letöltés ideje: 2021.04.22.

CSATLÓS ERZSÉBET. 2011. *Az Arktisz nemzetközi jogi helyzete*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

CSATLÓS ERZSÉBET. 2017. „Térség és terület a nemzetközi jogban” In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor) <https://ijoten.hu/szocikk/terseg-es-terulet-a-nemzetkozi-jogban>, letöltés ideje: 2021.04.25.

DESJARDINS, JEFF. 2016. *The Energy and Mineral Riches of the Arctic*. In: <https://www.visualcapitalist.com/energy-and-mineral-riches-of-the-arctic/>, letöltés ideje: 2021.04.25.

DR. HAJDÚ FERENC–DR. KLEMENSITS PÉTER–SÁRHIDAI GYULA. 2017. „A kínai WU–14 Dong Feng–21D nagy hatótávolságú hajó elleni ballisztikus rakéta és a csendes-óceáni erőegyensúly átalakulása.” In: *Haditechnika* 2017/1. 20-27.

ETL ALEX. 2020. „A magyar biztonságpercepció elemzése.” In: *Nemzet és Biztonság* 2020/2. 80-93.

FÁBIÁN EMESE. 2015. *Halálspirál a sarkvidékeken*. In: <http://ecolounge.hu/nagyvilag/halalspiral-a-sarkvidekeken>, letöltés ideje: 2021.04.25.

GDP (CURRENT US\$). In: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, letöltés ideje: 2021.04.22.

GDP GROWTH (ANNUAL %). In: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>, letöltés ideje: 2021.04.22.

GDP GROWTH (ANNUAL %). In: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?most_recent_value_desc=true, letöltés ideje: 2021.04.22.

GDP PER CAPITA (CURRENT US\$). In: https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.pcap.cd?most_recent_value_desc=true, letöltés ideje: 2021.04.19.

GDP, PPP (CURRENT INTERNATIONAL \$). In: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?most_recent_value_desc=true, letöltés ideje: 2021.04.22.

HAN CHINESE PROPORTION IN CHINA'S POPULATION DROPS: CENSUS DATA. In: https://web.archive.org/web/20160711022113/http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-04/28/c_13849933.htm, letöltés ideje: 2020.04.21.

HANSEN, JAMES–SATO, MAKIKO. 2012. *Climate Sensitivity Estimated From Earth's Climate History*. In: http://www.columbia.edu/~jeh1/mailings/2012/20120508_ClimateSensitivity.pdf, letöltés ideje: 2021.04.25.

HIGGINS, TUCKER. 2021. *China surpasses U.S. as largest recipient of foreign direct investment during Covid pandemic*. In: <https://www.cnbc.com/2021/01/24/china-received-more-foreign-investment-last-year-than-us-un-says.html>, letöltés ideje: 2021.04.22.

HORVÁTH GERGELY–SZABÓ PÁL–WILHELM ZOLTÁN. 2010. „Belső- és Kelet-Ázsia” In: Tóth József (szerk.), *Világföldrajz*. Budapest, Akadémia Kiadó. 930-977.

HUMPERT, MALTE. 2019. *Chinese Shipping Company COSCO To Send Record Number of Ships Through Arctic*. In: <https://www.highnorthnews.com/en/chinese-shipping-company-cosco-send-record-number-ships-through-arctic>, letöltve: 2021.04.26.

HUMPERT, MALTE. 2020. *China to Launch Satellite to Monitor Arctic Shipping Routes*. In: <https://www.highnorthnews.com/en/china-launch-satellite-monitor-arctic-shipping-routes>, letöltés ideje: 2021.04.26.

JOHNSON, DAVE. 2018. *VOSTOK 2018: Ten years of Russian strategic exercises and warfare preparation*. In: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/12/20/vostok-2018-ten-years-of-russian-strategic-exercises-and-warfare-preparation/index.html>, letöltés ideje: 2021.04.19.

KALANTZAKOS, SOPHIA. 2018. *Kína és a ritkaföldfémek geopolitikája*. Budapest, Pallas Athéné Könyvkiadó.

KARDOS GÁBOR–LATTMANN TAMÁS. 2010. *Nemzetközi jog*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

KENTON, WILL. 2020. *Outward Direct Investment (ODI)*. In: https://www.investopedia.com/terms/o/outward_direct_investment.asp, letöltés ideje: 2021.04.26.

KING, HOBART. *Oil and Natural Gas Resources of the Arctic*. In: <https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, letöltés ideje: 2021.04.25.

KISVÁRI TAMÁS ALEZREDES. 2020. „Kína lépései a hadászati egyensúly megváltoztatására a Dél-kínai tenger térségében.” In: *Honvédségi Szemle* 2020/6. 32-43.

KLEMENSITS PÉTER. 2015. „A kínai haderő a 21. században.” In: Salát Gergely (szerk.), *Kínai álom-kínai valóság*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. 146-161.

Latest Daily CO2. 2021. In: <https://www.co2.earth/daily-co2>, letöltés ideje: 2021.04.25.

LEHET A SZUEZI-CSATORNA PÁRJA AZ ÉSZAKKELETI ÁTJÁRÓ? 2021. In: <http://www.oeconomus.hu/oecoglobus/lehet-a-szuezi-csatorna-parja-az-eszakkeleti-atjarlo/>, letöltés ideje: 2021.04.26.

LEPAN, NICOLAS. 2020. *The final frontier: how Arctic ice melting is opening up trade opportunities*. In: <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/ice-melting-arctic-transport-route-industry/>, letöltés ideje: 2021.04.25.

LINDSEY, REBECCA. 2020. *Climate Change: Atmospheric Carbon Dioxide*. In: <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-atmospheric-carbon-dioxide>, letöltés ideje: 2021.04.25.

- LUHN, ALEC. 2020. *Freezing cold war: militaries move in as Arctic ice retreats – photo essay*. In: <https://www.theguardian.com/environment/2020/oct/16/arctic-ice-retreats-climate-us-russian-canadian-chinese-military>, letöltés ideje: 2021.04.26.
- MAIR, JOHN–PACKHAM, COLIN. 2019. *NATO needs to address China's rise, says Stoltenberg*. In: <https://www.reuters.com/article/us-australia-nato/nato-needs-to-address-chinas-rise-says-stoltenberg-idUSKCN1UX0YX>, letöltés ideje: 2021.04.26.
- MEMBER STATES. In: <https://www.isa.org.jm/member-states>, letöltés ideje: 2021.04.25.
- NAGYVÁRADI LÁSZLÓ. 2010. „A Föld mint égitest” In: Tóth József (szerk.), *Világföldrajz*. Budapest, Akadémia Kiadó. 63-77.
- NEM KEZDETT EL BEFAGYNI AZ ARKTIKUS ÓCEÁN. 2020. In: https://www.met.hu/ismeret-tar/meteorologiai_hirek/index.php?id=2921&hir=Nem_kezdett_el_befagyni_az_arktikus_ocean, letöltés ideje: 2021.04.25.
- OBAMA, BARACK. 2011. *Remarks By President Obama to the Australian Parliament*. In: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament>, letöltés ideje: 2021.04.26.
- ORIANA SKYLAR MASTRO. 2019. *South China Sea of troubles*. In: <https://worldin.economist.com/article/17356/edition2020south-china-sea-troubles>, letöltés ideje: 2021.04.19.
- P. SZABÓ SÁNDOR. 2012. „Alkotmányos berendezkedés és kormányzás Kínában.” In: P. Szabó Sándor (szerk.), *A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században*. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ. 7-34.
- P. Szabó Sándor. 2020. „A Kínai Népköztársaság „kétvágányos” külpolitikája.” In: P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.), *Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén*. Budapest, Dialóg Campus. 9-28.
- PHARAND, DONAT. 1988. *Canada's Arctic Waters in International Law*. Cambridge, Cambridge University Press.
- PLETSEK TAMÁS. 2020. *Az orosz gáz európai eladásánál egyre kevésbé Moszkva diktál*. In: <https://g7.hu/vilag/20201008/az-orosz-gaz-europai-eladasanal-egyre-kevesbe-moszkva-diktal/>, letöltés ideje: 2021.04.26.
- RITCHIE, HANNAH–ROSER, MAX. *China: Energy Country Profile*. In: <https://ourworldindata.org/energy/country/china>, letöltés ideje: 2021.04.26.
- SALÁT GERGELY. 2021. *A Kínai Népköztársaság 14. ötéves terve*. In: https://kki.hu/wp-content/uploads/2021/04/13.KKIelemzesek.E-2021.13_CHN_Salat_20210409.pdf, letöltés ideje: 2021.04.20.
- SZABÓ AMANDA IMOLA. 2021. *Honnan tudjuk, hogy mik a felmelegedés határai? Az éghajlati rendszer érzékenységről*. In: <https://masfelfok.hu/2021/02/01/honnan-tudjuk-hogy-mik-a-felmelegedes-hatarai-az-eghajlati-rendszer-erzekenysagerol/>, letöltés ideje: 2021.04.25.
- SZABÓ DÁNIEL. 2021. *Harminc év után először vet be Kína ellen szankciókat az EU*. In: <https://www.napi.hu/nemzetkozi-gazdasag/europai-unio-kina-szankcio-ujgur.725591.html>, letöltés ideje: 2021.04.19.

SZÓNOKY MIKLÓS. 2010. „A Föld és az élet története” In: Tóth József (szerk.), *Világföldrajz*. Budapest, Akadémia Kiadó. 78-105.

SZUNOMÁR ÁGNES. 2012. *Kínai nagyhatalmiság*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola.

THE MILITARY BALANCE 2019. London, International Institute for Strategic Studies.

THE PARIS AGREEMENT 2015. In: [HTTPS://UNFCCC.INT/PROCESS-AND-MEETINGS/THE-PARIS-AGREEMENT/THE-PARIS-AGREEMENT](https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement), letöltés ideje: 2021.04.25.

THE STATE COUNCIL INFORMATION OFFICE OF THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA. 2019. *China’s National Defense in the New Era*. Peking, Foreign Languages Press Co. Ltd. In: http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html, letöltés ideje: 2021.04.19.

THE STATE COUNCIL INFORMATION OFFICE OF THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA. 2018. *China’s Arctic Policy*. Peking, Foreign Languages Press Co. Ltd. In: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm, letöltés ideje: 2021.04.25.

THE SVALBARD TREATY. In: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml>, letöltés ideje: 2021.04.25.

THE TOP 25 ECONOMIES IN THE WORLD. In: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/>, letöltés ideje: 2021.04.19.

TOTAL RESERVES MINUS GOLD (CURRENT US\$). In: https://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.XGLD.CD?end=2019&most_recent_value_desc=true&start=2019&view=map, letöltés ideje: 2021.04.22.

UNITED NATIONS CONVENTION ON THE LAW OF THE SEA OF 10 DECEMBER 1982. 1982. In: https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm, letöltés ideje: 2012.04.25.

URBAN, ONDREJ. 2015. *Future of the Arctic Oil Reserves*. In: <http://large.stanford.edu/courses/2015/ph240/urban2/>, letöltés ideje: 2021.04.25.

VARGA BÁLINT ZSOLT. 2015. „A Kínai Népköztársaság Alkotmánya.” In: Salát Gergely (szerk.), *A kínai alkotmány*. Budapest, Typotex. 166-200.

VOGEL, EZRA F. 2018. *Teng Hsziao-ping és Kína megreformálása*. Budapest, Antall József Tudásközpont.

WANG JISI. 2012. „Két tigris egy hegyen – a kínai-amerikai kapcsolatok.” In: P. Szabó Sándor (szerk.), *A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században*. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ. 35-48.

WORKMAN, DANIEL. 2020. *Top 15 Crude Oil Suppliers to China*. In: <https://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>, letöltés ideje: 2021.04.22.

WORKMAN, DANIEL. 2021. *China’s Top Trading Partners*. In: <https://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/>, letöltés ideje: 2021.04.19.

XI JINPING. 2013. *President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt with Central Asian Countries*. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml, letöltés ideje: 2021.04.26.

XIANGSHAN BIZTONSÁGPOLITIKAI FÓRUM 2019: DR. SZENES ZOLTÁN ELŐADÁSA PEKINGBEN. In: <https://antk.uni-nke.hu/hirek/2019/11/11/xiangshan-biztonsagpolitikai-forum-2019>, letöltés ideje: 2021.04.19.

YERGIN, DANIEL. 2019. *A küldetés*. Budapest, Antall József Tudásközpont.

ZHAO LIJIAN. 2021.03.08. *Kínai Népköztársaság Külügyminisztériuma, Rendszeres Sajtótájékoztató*. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1859359.shtml, letöltés ideje: 2021.04.22.

ZHAO LIJIAN. 2021.04.16. *Kínai Népköztársaság Külügyminisztériuma, Rendszeres Sajtótájékoztató*. In: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1869451.shtml, letöltés ideje: 2021.04.18.

ZIADY, HANNA. 2021. *The Suez fiasco shows why ever bigger container ships are a problem*. In: <https://edition.cnn.com/2021/03/30/business/suez-container-ship-sizes-ever-given/index.html>, letöltés ideje: 2021.04.25.

ZOLTAI ALEXANDRA. 2017. *Valóban akkora fenyegetést jelent a THAAD Kínára nézve?* In: <http://www.geopolitika.hu/hu/2017/08/15/valoban-akkora-fenyegetest-jelent-a-thaad-kinara-nezve/>, letöltés ideje: 2021.04.19.

ZOLTAI ALEXANDRA. 2018. *Shenzhen – a kínai sikertörténet*. In: <http://www.geopolitika.hu/hu/2018/04/11/shenzhen-a-kinai-sikertortenet/>, letöltés ideje: 2021.04.20.